

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО
ФАКУЛЬТЕТ АГРОТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ
СПРАВИ**

«Допущено до захисту»
протокол засідання кафедри
№ 6 від « 29 » січня 2026 року
Зав. кафедрою ХТГРС

д.т.н, професор _____ Олесья ПРИСС

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

СВО «Магістр»

*за освітньо-професійною програмою «Індустрія здорового харчування»
зі спеціальності 181 «Харчові технології»*
(освітній ступень, ОПП, спеціальність)

**на тему: Удосконалення технології зберігання м'яса гусей із застосуванням
природних антиоксидантів**

23ХТД. 12345678.02.25

Виконав: студент	<u>21 Мб ХТ групи</u>	_____	<u>Роман Лящинський</u>
		(підпис)	(прізвище та ініціали)
Керівник:	<u>д.с.-г.н. професор</u>	_____	<u>Олена ДАНЧЕНКО</u>
	(науковий ступінь, вчене звання)	(підпис)	(прізвище та ініціали)
Консультант з ОП:	<u>к.т.н., доцент</u>	_____	<u>Михайло ЗОРЯ</u>
	(науковий ступінь, вчене звання)	(підпис)	(прізвище та ініціали)
Нормоконтроль	<u>к.-с.г.н., доцент</u>	_____	<u>Людмила КЮРЧЕВА</u>
	(науковий ступінь, вчене звання)	(підпис)	(прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО

Інститут або факультет агротехнологій та екології
Кафедра харчових технологій та готельно-ресторанної справи
(назва кафедри)

Ступінь вищої освіти Магістр
Галузь знань 18 «Виробництво та технології»
(шифр і назва)

Спеціальність 181 «Харчові технології»
(шифр і назва)

Освітня програма «Індустрія здорового харчування»
(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри ХТГРС

д.т.н., проф. Оlesia Прісс
(підпис) (ініціали та прізвище)

« » вересня 2024 р.

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

СТУДЕНТУ Ляцинському Роману Петровичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Удосконалення технології зберігання м'яса гусей із застосуванням природних антиоксидантів
керівник роботи д.с.-г.н, Данченко Олена Олександрівна
науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)
затверджені наказом Ректора університету від « » вересня 2024 р. № .
2. Строк подання студентом роботи « » січня 2025 р.
3. Вихідні дані до роботи: М'ясо птиці в харчуванні українців, харчова цінність м'яса гусей, окисне псування гусятини при зберіганні, біогенні антиоксиданти, антиоксидантна активність екстракту вівса.
4. Перелік питань, які потрібно розробити:
Вступ, аналітичний огляд літератури
Аналіз стану птахівництва в Україні в умовах війни
Проблеми зберігання м'яса птиці в логістичній кризі
Дослідження природних антиоксидантів (екстракт вівса)
Розробка технології зберігання м'яса з антиоксидантами
Оцінка біохімічних та органолептичних показників
Економічна ефективність технології
Охорона праці та безпека на виробництві

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	6
1.1. Застосування антиоксидантів у харчовій промисловості.....	6
1.2. Характеристика м'яса гусей як об'єкта дослідження.....	7
1.3. Методи зберігання м'яса та проблеми його окиснення.....	9
1.4. Аналіз сучасних технологій з використанням природних антиоксидантів.....	11
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЧНА ЧАСТИНА.....	13
2.1. Загальні принципи зберігання м'яса гусей.....	13
2.2. Технологічний процес обробки м'яса з використанням антиоксидантів...	17
2.3. Умови і терміни зберігання м'яса з природними антиоксидантами.....	23
РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-ДОСЛІДНА ЧАСТИНА.....	26
3.1. Мета, завдання та методи дослідження.....	26
3.2. Вплив природних антиоксидантів на якість м'яса гусей.....	29
3.3. Рекомендації щодо впровадження отриманих результатів у виробництво.....	35
РОЗДІЛ 4. РОЗРОБКА ПРИНЦИПОВОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ СХЕМИ ВИГОТОВЛЕННЯ (ЗБЕРІГАННЯ) М'ЯСА ГУСЕЙ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРИРОДНИХ АНТИОКСИДАНТІВ.....	34
4.1. Обґрунтування технологічних параметрів процесу зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами.....	38
4.2. Опис технологічної та структурно-апаратної схеми процесу зберігання м'яса гусей.....	41
РОЗДІЛ 5. SWOT-АНАЛІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРІГАННЯ М'ЯСА ГУСЕЙ ІЗ ПРИРОДНИМИ АНТИОКСИДАНТАМИ.....	49
5.1. Аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища технології зберігання м'яса гусей.....	49

5.2. Побудова матриці SWOT-аналізу та розроблення стратегій розвитку технології.....	55
РОЗДІЛ 6. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	61
6.1. Організаційно-правові та технічні засади охорони праці у процесі виробництва і зберігання м'яса гусей.....	61
6.2. Безпека технологічного процесу, електро- та пожежна безпека, дії в надзвичайних ситуаціях.....	66
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна харчова промисловість зосереджена на створенні якісних і безпечних продуктів, які відповідають високим вимогам споживачів. Одним із пріоритетних напрямів є вдосконалення технологій зберігання м'ясної продукції, зокрема м'яса гусей, яке відзначається високою харчовою цінністю, але водночас є вразливим до окисних процесів. Втрата якості під час зберігання через окиснення жирів і білків не лише знижує органолептичні властивості продукту, але й може становити загрозу для здоров'я споживачів. Одним із ефективних шляхів підвищення стабільності м'яса є використання природних антиоксидантів. Вони не лише уповільнюють процеси окиснення, але й забезпечують безпечність продукту, що відповідає сучасним тенденціям у харчовій промисловості, спрямованим на зменшення використання синтетичних добавок. Тому дослідження застосування природних антиоксидантів у технології зберігання м'яса гусей є актуальним і перспективним.

Мета дослідження є: вдосконалення технології зберігання м'яса гусей шляхом застосування природних антиоксидантів для збереження його якості та продовження терміну придатності.

Об'єкт дослідження є: процеси зберігання м'яса гусей.

Предмет дослідження є: вплив природних антиоксидантів на якість м'яса гусей під час зберігання.

Методи дослідження. Для поставленої мети використовується система загальнонаукових та специфічних методів дослідження.

Основні завдання дослідження:

1. Визначити властивості м'яса гусей, що впливають на його стабільність під час зберігання.
2. Обґрунтувати вибір природних антиоксидантів для дослідження.
3. Розробити технологічний процес зберігання м'яса з використанням природних антиоксидантів.

4. Надати рекомендації щодо впровадження вдосконаленої технології у виробництво.

5. Розробити принципову технологічну схему зберігання м'яса гусей із застосуванням природних антиоксидантів.

6. Провести SWOT-аналіз упровадження запропонованої технології зберігання м'яса гусей.

7. Дослідити питання охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях під час виробництва і зберігання м'яса гусей.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, шести розділів, висновку та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Застосування антиоксидантів у харчовій промисловості

Однією з основних проблем зберігання м'ясних продуктів є їх псування, зокрема окисне. Окисне псування є складним хімічним процесом, який відбувається в результаті взаємодії кисню з ліпідами, що входять до складу м'яса. Особливо чутливими до цього процесу є поліненасичені жирні кислоти, які легко окиснюються, утворюючи пероксиди, альдегіди та інші небажані сполуки. Наслідком такого окиснення стає погіршення органолептичних властивостей м'яса: з'являється неприємний запах, змінюється колір, текстура стає менш привабливою. Крім того, окиснення негативно впливає на харчову цінність продукту, оскільки знижує вміст корисних речовин, таких як вітаміни і амінокислоти.

Для запобігання цим небажаним змінам у харчовій промисловості широко застосовуються антиоксиданти. Ці речовини мають здатність уповільнювати або повністю блокувати процеси окиснення, тим самим забезпечуючи стабільність продукту протягом тривалого терміну зберігання. Завдяки цьому зберігається не лише зовнішній вигляд м'яса, але й його смак, аромат та поживна цінність [1].

Антиоксиданти, які використовуються у виробництві, можуть мати як природне, так і синтетичне походження. Природні антиоксиданти викликають особливий інтерес через їхню безпечність і натуральне походження. До них належать сполуки, отримані з рослинних джерел, такі як екстракти розмарину, зеленого чаю або виноградних кісточок. Ці компоненти багаті на поліфеноли — речовини, що ефективно нейтралізують вільні радикали, перешкоджаючи поширенню окислювальних процесів у м'ясних продуктах. Також важливу роль відіграють вітаміни, зокрема вітамін Е, який захищає жири від окиснення, та вітамін С, що має синергічний ефект і підсилює дію інших антиоксидантів.

Однак у промисловості також використовуються синтетичні антиоксиданти. Вони мають високу ефективність, однак їх застосування часто обмежується через можливий негативний вплив на організм людини. Через це нині особлива увага приділяється розробці альтернативних технологій, які базуються на використанні природних сполук.

У практичному застосуванні антиоксиданти впроваджуються різними методами. Їх додають безпосередньо до м'ясного фаршу або маринаду, використовують як поверхневі покриття або включають до складу активних пакувальних матеріалів, що забезпечують захист продукту від впливу кисню. Завдяки цьому м'ясо зберігає високу якість навіть при тривалому зберіганні, а також відповідає сучасним вимогам до екологічності та безпечності харчових продуктів.

Сьогодні наукові дослідження в цій галузі спрямовані на вдосконалення технологій застосування антиоксидантів. Особливо популярними стають інноваційні підходи, пов'язані з інтеграцією природних екстрактів у процеси обробки м'яса. Це відповідає зростаючому попиту на органічні продукти та тренду на "чисті етикетки", де споживачі очікують побачити лише натуральні інгредієнти [2;3].

1.2. Характеристика м'яса гусей як об'єкта дослідження

М'ясо гусей є цінним харчовим продуктом, який відрізняється високими поживними властивостями та унікальним хімічним складом. Це м'ясо багате на білки, жири, вітаміни та мінеральні речовини, що робить його важливим джерелом поживних компонентів для людини. Завдяки своєму складу м'ясо гусей широко використовується у кулінарії, проте особливості його зберігання вимагають ретельного дослідження через високу схильність до окисного псування.

Хімічний склад гусячого м'яса має певні відмінності порівняно з іншими видами м'яса птиці. Найбільш характерною рисою є високий вміст жирів,

зокрема ліпідів, які можуть складати до 25-30% загальної маси в тушках дорослих гусей. Ліпіди гусячого м'яса багаті на поліненасичені жирні кислоти, що є цінними для організму людини завдяки їхнім антиоксидантним та протизапальним властивостям. Однак ці ж компоненти роблять м'ясо особливо чутливим до окислювальних процесів, що значно скорочує термін його зберігання.

Білковий склад гусячого м'яса також заслуговує на увагу. У ньому містяться високоякісні білки, які забезпечують організм людини незамінними амінокислотами. Зокрема, у складі білків виявлено велику кількість лізину, треоніну та метіоніну, які сприяють регенерації тканин, підтримці імунітету та оптимальному обміну речовин [4].

М'ясо гусей є багатим джерелом вітамінів групи В (В1, В2, В6, В12), які беруть участь у метаболічних процесах, підтримують роботу нервової системи та сприяють засвоєнню білків. Також у ньому присутній вітамін А, необхідний для здоров'я зору і шкіри, та мінеральні елементи, зокрема залізо, фосфор, цинк, магній і селен, які виконують важливу роль у кровотворенні, зміцненні кісток і антиоксидантному захисті організму.

Особливу увагу слід звернути на фізико-хімічні властивості гусячого м'яса, зокрема його текстуру, колір і водоутримувальну здатність. Через високий вміст міоглобіну м'ясо має темніший колір порівняно з курячим, що робить його менш привабливим для деяких споживачів. Водночас цей фактор сприяє більшій концентрації заліза, що є важливим для забезпечення організму киснем.

У контексті дослідження гусяче м'ясо є цікавим об'єктом через його високу поживну цінність і водночас значну вразливість до псування. Через високий вміст жирів і ліпідів, м'ясо швидко піддається окисним процесам, особливо за неналежних умов зберігання. Ці процеси призводять до утворення вторинних продуктів окиснення, що змінюють смакові властивості м'яса, знижують його харчову цінність і можуть бути шкідливими для здоров'я.

У зв'язку з цим постає необхідність пошуку ефективних технологій збереження якості гусячого м'яса. Використання антиоксидантів, зокрема природного походження, є одним із найбільш перспективних методів для подовження термінів зберігання та збереження органолептичних властивостей м'яса. Завдяки впровадженню сучасних технологій із застосуванням антиоксидантів можна забезпечити стабільність хімічного складу продукту, зберігаючи його поживну цінність і безпечність для споживача [5].

1.3. Методи зберігання м'яса та проблеми його окиснення

Зберігання м'яса є одним із найважливіших аспектів м'ясопереробної промисловості, адже якість кінцевого продукту залежить від умов і тривалості його зберігання. М'ясо є біологічно активним продуктом із високим вмістом води, білків та ліпідів, які створюють сприятливе середовище для розвитку мікроорганізмів і хімічних змін. Однією з головних проблем при зберіганні м'яса є його схильність до псування, яке може бути мікробіологічним, фізико-хімічним або окисним.

Окисне псування займає особливе місце серед проблем зберігання м'яса. Основною причиною цього явища є окислення ліпідів та білків, яке відбувається під впливом кисню, температури, світла або каталізаторів, таких як іони металів. Найбільш вразливими до окислення є поліненасичені жирні кислоти, які входять до складу ліпідів. У результаті окислювальних процесів утворюються пероксиди, альдегіди та інші сполуки, що змінюють смак, запах і текстуру м'яса, а також можуть мати негативний вплив на здоров'я споживачів [6].

Сучасні методи зберігання м'яса спрямовані на зменшення або повне виключення цих небажаних змін.

Основними способами зберігання є:

- Охолодження – зберігання м'яса при температурі близько 0–4 °С уповільнює активність мікроорганізмів і ферментів, які сприяють псуванню.

Однак навіть за низьких температур окислювальні процеси можуть відбуватися, особливо якщо м'ясо зберігається у відкритому доступі до кисню.

- **Заморожування** – заморожування м'яса при температурах нижче -18°C значно подовжує термін його зберігання, уповільнюючи хімічні та мікробіологічні процеси. Однак під час тривалого зберігання можливе повільне окислення ліпідів, зокрема через автокиснення.

- **Вакуумне пакування** – використання вакууму дозволяє зменшити контакт м'яса з киснем, що суттєво уповільнює окислювальні процеси. Цей метод також запобігає зневодненню м'яса та зберігає його текстуру.

- **Контрольоване газове середовище** – використання сумішей газів, таких як азот і діоксид вуглецю, знижує концентрацію кисню в упаковці, що мінімізує ризики окиснення та росту аеробних мікроорганізмів.

Незважаючи на ці методи, проблема окисного псування залишається актуальною, особливо для жирного м'яса, такого як гусяче. У цьому контексті важливу роль відіграють додаткові технології, що спрямовані на інгібування процесів окислення. Одним із найбільш перспективних напрямів є застосування антиоксидантів.

Антиоксиданти — це речовини, які перешкоджають утворенню вільних радикалів та уповільнюють окислення ліпідів і білків. Їх додавання до м'яса дозволяє значно подовжити термін його зберігання, зберегти органолептичні властивості та поживну цінність продукту. Сьогодні активно використовуються як природні антиоксиданти, такі як екстракти розмарину, зеленого чаю або токоферолі, так і синтетичні, наприклад бутильований гідроксіанізол (ВНА) та бутильований гідрокситолуол (ВНТ) [7].

Важливо зазначити, що застосування антиоксидантів стає особливо ефективним у поєднанні з іншими методами зберігання, такими як вакуумна упаковка чи заморожування. Це дозволяє створити комплексний підхід до боротьби з окисленням, забезпечуючи максимальну якість продукту.

1.4. Аналіз сучасних технологій з використанням природних антиоксидантів

Сучасні технології у харчовій промисловості спрямовані на підвищення якості та безпечності продуктів, подовження термінів їх зберігання та мінімізацію використання синтетичних добавок. У цьому контексті особливої уваги заслуговує застосування природних антиоксидантів, які є ефективним інструментом у боротьбі з окисним псуванням м'яса.

Природні антиоксиданти вирізняються своєю безпечністю для здоров'я людини, екологічністю та функціональністю. Ці речовини активно використовуються для захисту м'ясних продуктів від небажаних змін, спричинених процесами окислення ліпідів і білків. Найбільш перспективними є рослинні екстракти, вітаміни та ферменти, які демонструють високу ефективність у запобіганні втраті поживних і органолептичних властивостей м'яса.

Одним із найбільш поширених природних антиоксидантів є екстракт розмарину. Ця рослина містить потужні антиоксидантні сполуки, такі як розмаринова кислота, карнозол і карнозинова кислота. Їхнє застосування у харчовій промисловості дозволяє значно уповільнити процеси окислення ліпідів, зберігаючи свіжість і смакові характеристики м'яса. Екстракт розмарину може додаватися безпосередньо до м'ясного фаршу, використовуватися у вигляді маринадів або включатися до складу активних пакувальних матеріалів.

Ще одним ефективним антиоксидантом є екстракт зеленого чаю, багатий на поліфеноли, такі як катехіни та епігалокатехінгалат. Ці сполуки мають сильну антиоксидантну активність, яка дозволяє значно уповільнити окислення, особливо у м'ясних продуктах із високим вмістом жирів. Застосування екстракту зеленого чаю є популярним у виробництві органічних продуктів, адже він відповідає сучасним вимогам до натуральності та безпечності [8].

Вітамін Е також є одним із найважливіших природних антиоксидантів. Його використання у виробництві м'яса сприяє захисту поліненасичених жирних кислот від окислення. Завдяки своїй синергічній дії у поєднанні з іншими антиоксидантами, такими як вітамін С, токоферол значно підвищує ефективність антиоксидантного захисту.

Інноваційні підходи до застосування природних антиоксидантів у харчовій промисловості включають створення активних пакувальних матеріалів. Такі матеріали містять у своєму складі антиоксидантні сполуки, які поступово вивільняються під час зберігання м'яса. Це дозволяє не лише запобігати окисним процесам, але й подовжувати термін придатності продуктів без необхідності додавання антиоксидантів безпосередньо до м'яса.

Сьогодні розробляються також комбіновані технології, які поєднують використання природних антиоксидантів із традиційними методами зберігання. Наприклад, додавання екстрактів розмарину або зеленого чаю до м'яса у поєднанні з вакуумним пакуванням або модифікованим газовим середовищем забезпечує тривалий захист продуктів від окисного псування [9;10].

Використання природних антиоксидантів відповідає сучасним тенденціям у харчовій промисловості, де споживачі надають перевагу натуральним продуктам із "чистими етикетками". Ці технології дозволяють виробникам створювати продукти високої якості, які задовольняють очікування споживачів і водночас відповідають екологічним стандартам.

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЧНА ЧАСТИНА

2.1. Загальні принципи зберігання м'яса гусей

М'ясо гусей є цінним харчовим продуктом завдяки високій поживній цінності, ніжній текстурі та особливому складу жирних кислот, що робить його більш стійким до висихання, але водночас підвладним окислювальним процесам. Високий вміст ненасичених жирних кислот обумовлює ризик розвитку окислювального псування, що призводить до змін смакових властивостей та втрати якості продукту під час зберігання. Тому важливим аспектом у технології зберігання м'яса є оптимізація умов, які дозволяють мінімізувати негативний вплив зовнішніх факторів та продовжити термін придатності.

На рисунку 2.1 представлено схему проведення експериментального дослідження впливу обробки м'яса гусей екстрактом вівса на його якісні показники під час тривалого зберігання. Дана схема відображає послідовність формування контрольного та дослідного зразків, умови їх зберігання, а також основні напрями біохімічних і органолептичних досліджень, спрямованих на оцінку антиоксидантного потенціалу та якості м'ясної сировини.

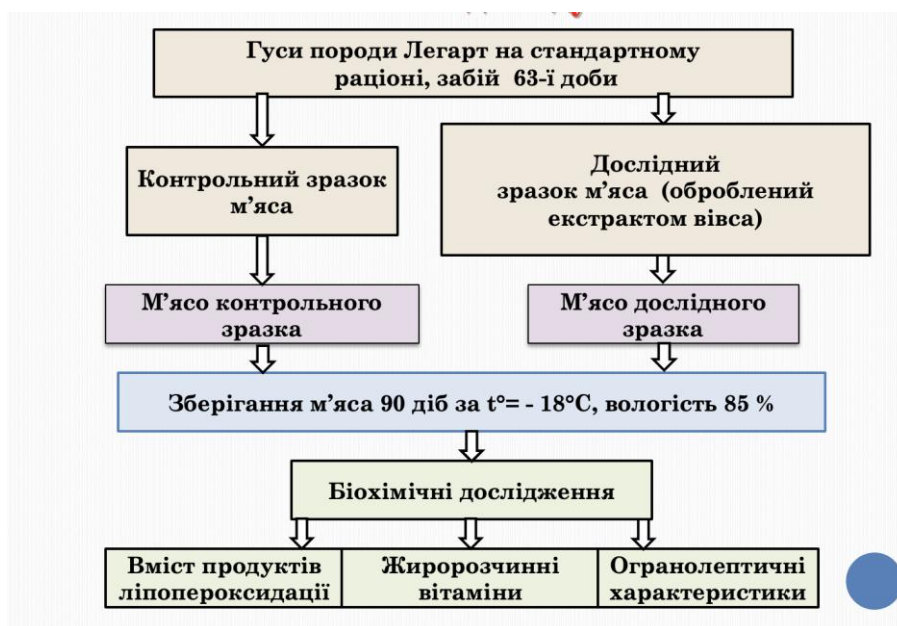

Рисунок 2.1 – Схема дослідження

Отже, наведена схема досліду демонструє комплексний підхід до оцінювання впливу обробки м'яса гусей екстрактом вівса на його якість у процесі зберігання. Запропонована методика дозволяє порівняти контрольний і дослідний зразки за біохімічними та органолептичними показниками, зокрема за рівнем ліпопероксидації, вмістом жиророзчинних вітамінів і сенсорними характеристиками. Це забезпечує об'єктивну оцінку ефективності використання природних антиоксидантів для підвищення стабільності, харчової цінності та споживчих властивостей м'ясної продукції.

М'ясо гусей відрізняється підвищеним вмістом жиру, що є як перевагою, так і фактором ризику при тривалому зберіганні [11;12].

Таблиця 2.1 – Хімічний склад м'яса гусей

Компонент	Вміст у 100 г
Волога	55–65%
Білки	16–22%
Жири	12–30%
Вуглеводи	0,5–1,0%
Енергетична цінність	200–350 ккал

Джерело: складено автором на основі [11;12]

Високий вміст жиру у складі м'яса гусей сприяє його ніжності та соковитості, однак при цьому підвищується ризик окислення ліпідів. Це призводить до появи небажаного запаху та змін у кольорі м'яса, що негативно впливає на його якість.

Одним із ключових факторів, що визначають збереження якості м'яса гусей, є дотримання відповідного температурного режиму [11;12].

Таблиця 2.2 – Температурні режими зберігання м'яса гусей

Спосіб зберігання	Температура, °С	Тривалість зберігання
Охолодження	0...+4	5–7 діб
Глибоке охолодження	-3...-5	10–14 діб
Заморожування	-18 і нижче	6–12 місяців
Шокове заморожування	-35 і нижче	до 18 місяців

Джерело: складено автором на основі [12;13]

Охолоджене м'ясо при температурі $0...+4^{\circ}\text{C}$ може зберігатися не більше 5–7 діб, оскільки в таких умовах відбувається поступове розмноження мікроорганізмів, що призводить до мікробіологічного псування. Глибоке охолодження ($-3...-5^{\circ}\text{C}$) дозволяє продовжити термін зберігання до 10–14 діб завдяки сповільненню ферментативних та мікробіологічних процесів.

Заморожування є більш ефективним методом, який дозволяє зберігати м'ясо значно довше. За температури -18°C термін придатності становить 6–12 місяців, а при шоківому заморожуванні (-35°C) – до 18 місяців. Такий метод заморожування запобігає утворенню великих кристалів льоду, які руйнують структуру м'язових волокон, що позитивно впливає на якість продукту після розморожування [12;13].

Вологість у камерах зберігання є важливим фактором, що впливає на якість м'яса гусей [14].

Таблиця 2.3 – Вплив рівня вологості на зберігання м'яса

Рівень вологості	Вплив на м'ясо
< 80%	Висихання поверхневих шарів, втрата соковитості
85–90%	Оптимальне середовище для збереження якості
> 90%	Розвиток бактерій та пліснявих грибів

Джерело: складено автором на основі [14]

Оптимальним рівнем вологості є 85–90%. Якщо вологість нижча за 80%, відбувається пересихання поверхні м'яса, що впливає на його органолептичні властивості. Водночас, надмірна вологість сприяє розвитку небажаної мікрофлори, що значно скорочує терміни зберігання.

Для уповільнення окислювальних процесів у промислових умовах застосовують модифіковане газове середовище (МГС), що дозволяє значно продовжити термін зберігання [15].

Таблиця 2.4 – Газові суміші для зберігання м'яса гусей

Газ	Вплив на м'ясо
O ₂ (Кисень)	Прискорює окислення жирів, погіршує колір м'яса
CO ₂ (Вуглекислий газ)	Гальмує ріст мікроорганізмів, подовжує термін зберігання
N ₂ (Азот)	Використовується для витіснення O ₂ , запобігає окисленню

Джерело: складено автором на основі [15]

Оптимальним складом газового середовища для охолодженого м'яса є 30% CO₂ і 70% N₂, тоді як для замороженого м'яса рекомендується підвищити концентрацію вуглекислого газу до 50%.

Різні методи пакування також мають важливий вплив на якість та термін зберігання м'яса [15].

Таблиця 2.5 – Методи пакування м'яса гусей

Метод пакування	Переваги	Недоліки
Вакуумне пакування	Уповільнює окислення жирів, зменшує ріст бактерій	Високі витрати на обладнання
Газове середовище	Збереження природного кольору та текстури	Необхідність точного контролю газової суміші
Харчові плівки з антиоксидантами	Сповільнюють окислення жирів, екологічно безпечні	Потребують оптимізації складу

Джерело: складено автором на основі [15]

Таким чином, ефективне зберігання м'яса гусей базується на комплексному підході, що включає контроль температури, вологості, газового середовища та методів пакування.

Одним з актуальних напрямків у зберіганні м'яса є застосування природних антиоксидантів, що можуть значно покращити якість продукту, зберігаючи його органолептичні властивості. Природні антиоксиданти мають безпечний профіль і не викликають побічних ефектів, на відміну від

синтетичних консервантів, що робить їх привабливими для використання в харчовій промисловості.

Природні антиоксиданти, такі як вітаміни С і Е, фенольні сполуки, ефірні олії, екстракти зеленого чаю та розмарину, можуть значно уповільнити процеси окислення жирів, зберігаючи смакові та ароматичні якості м'яса, а також знижуючи рівень мікробіологічного забруднення. Одним із важливих аспектів використання природних антиоксидантів є їх здатність забезпечити додаткову захисну функцію завдяки антибактеріальній і антивірусній активності, що допомагає продовжити термін зберігання м'яса, знижуючи ризики псування [15].

Таблиця 2.6 – Природні антиоксиданти, що застосовуються для зберігання м'яса

Антиоксидант	Походження	Вплив на м'ясо
Вітамін С (аскорбінова кислота)	Фрукти, овочі	Сповільнює окислення, покращує текстуру та смак
Вітамін Е (токоферолі)	Рослинні олії	Захищає жири від окислення, знижує гіркоту
Екстракт розмарину	Листя розмарину	Антиоксидантні та антимікробні властивості
Екстракт зеленого чаю	Листя зеленого чаю	Запобігає розвитку мікробів, уповільнює псування

Джерело: складено автором на основі [15]

Дослідження показують, що комбіноване застосування декількох природних антиоксидантів у вигляді екстрактів значно покращує ефективність боротьби з окислювальними процесами і може використовуватися як альтернатива традиційним консервантам. Наприклад, суміші екстрактів розмарину і зеленого чаю виявилися дуже ефективними у продовженні термінів зберігання м'яса гусей. Така комбінація не тільки забезпечує антиоксидантний захист, а й додає м'ясу додаткові ароматичні та смакові нотки, що підвищує його споживчу цінність.

На сьогоднішній день застосовуються новітні методи обробки м'яса, які забезпечують не тільки збереження його якості, але й поліпшення органолептичних характеристик. Одним із таких методів є холодна плазма, яка використовує іонізовані гази для стерилізації продуктів. Дослідження показують, що цей метод може бути ефективним у боротьбі з патогенними мікроорганізмами, знижуючи рівень мікробного забруднення м'яса та продовжуючи термін його зберігання.

Також розвиваються технології обробки за допомогою ультразвукових хвиль, що дозволяють не лише покращити мікробіологічні характеристики м'яса, але й допомагають більш рівномірно розподілити антиоксиданти в структурі м'яса, покращуючи його захист від окислення [15].

2.2. Технологічний процес обробки м'яса з використанням антиоксидантів

У сучасній харчовій промисловості важливим аспектом забезпечення якості продукції є збереження її смакових, поживних і харчових властивостей протягом усього терміну зберігання. Одним із найефективніших способів продовження терміну придатності продуктів є використання антиоксидантів, що перешкоджають окиснювальним процесам, які можуть призводити до псування продуктів харчування. Особливо важливим цей аспект є для обробки м'яса, яке є поживним середовищем для розвитку мікроорганізмів та легко піддається окисненню, що негативно впливає на його органолептичні характеристики.

Антиоксиданти здатні не тільки уповільнювати процеси окислення, але й покращувати смакові якості м'яса, зберігаючи його кольорові характеристики та запах. Використання таких добавок в технологічних процесах обробки м'яса дозволяє значно підвищити якість кінцевого продукту, а також забезпечити безпечність і його харчову цінність для споживачів.

У цьому контексті технологічний процес обробки м'яса з використанням антиоксидантів набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє зменшити вплив негативних факторів навколишнього середовища на якість продукції, зберігаючи її харчову цінність та безпеку. Метою даної роботи є дослідження основних аспектів технології обробки м'яса з антиоксидантами, вивчення їхнього впливу на збереження якості продукту та економічної ефективності впровадження таких технологій у харчову промисловість [16].

Технологічний процес обробки м'яса є багатограним і включає низку операцій, кожна з яких має на меті забезпечення високої якості кінцевого продукту, його безпеки для споживачів та збереження поживної цінності. Важливу роль у цьому процесі відіграє застосування антиоксидантів, які сприяють уповільненню окислювальних реакцій, зберігаючи смак, колір і текстуру м'яса, а також подовжують термін зберігання продукту.

У таблиці 2.7 представлено етапи технологічного процесу обробки м'яса з використанням антиоксидантів, а також їх функціональне призначення на кожному етапі. Використання антиоксидантів варіюється в залежності від конкретних технологічних операцій, починаючи від підготовки сировини і закінчуючи упаковкою та транспортуванням готової продукції. Кожен етап передбачає певні методи інтеграції антиоксидантів, що дозволяє досягти оптимальних результатів у збереженні якості продукту на всіх етапах обробки [17;18].

Таблиця 2.7 – Технологічний процес обробки м'яса з використанням антиоксидантів

Етап	Опис технологічної операції	Мета	Використання антиоксидантів
1. Приймання сировини	Оцінка якості та кількості м'яса, температурний контроль	Визначення відповідності стандартам	Без застосування
2. Охолодження	Зниження температури м'яса до +0...+4°C	Уповільнення мікробіологічних процесів	Можливе використання розпилюваних антиоксидантних розчинів

3. Обвалювання та жилювання	Відділення м'яса від кісток, видалення сухожиль і зайвого жиру	Підготовка до подальшої обробки	Безпосередньо не використовується
4. Подрібнення	Подрібнення м'яса до потрібної фракції	Збільшення площі взаємодії з інгредієнтами	Додаються антиоксиданти разом із іншими добавками
5. Додавання інгредієнтів	Внесення солі, спецій, стабілізаторів, антиоксидантів	Поліпшення смаку, кольору, текстури, захист від окислення	Використовуються натуральні (токофероли, екстракти розмарину) або синтетичні антиоксиданти (БНТ, БГА)
6. Формування	Надання форми (ковбаси, котлети, рулети тощо)	Підготовка до термічної обробки	Без застосування
7. Теплова обробка	Варіння, запікання, смаження або копчення	Знищення мікроорганізмів, формування смакових якостей	Антиоксиданти зберігають стабільність ліпідів під час нагріву
8. Охолодження після обробки	Швидке охолодження продукції до +2...+4°C	Запобігання мікробному псуванню	Можливе поверхневе нанесення антиоксидантних розчинів
9. Упакування	Вакуумна або модифікована атмосфера	Збільшення терміну зберігання	Антиоксиданти у складі плівки або пакувального середовища
10. Зберігання та транспортування	При температурі 0...+4°C	Збереження якості продукції	Антиоксиданти діють протягом усього періоду зберігання

Джерело: складено автором на основі [17;18]

Технологічний процес обробки м'яса з використанням антиоксидантів є важливою складовою сучасної харчової промисловості, що дозволяє забезпечити високий рівень якості кінцевого продукту та його тривале зберігання без втрати харчової цінності. Антиоксиданти виконують ключову роль у запобіганні окислювальним реакціям, які можуть негативно вплинути на органолептичні характеристики м'яса, такі як смак, колір, запах та текстура, а також сприяють покращенню терміну зберігання продукції.

Аналіз технологічного процесу, що наведено в таблиці 2.7, показує, що антиоксиданти використовуються на багатьох етапах обробки м'яса, і їх застосування є незамінним на різних стадіях виробництва. Відразу після приймання сировини важливо здійснити температурний контроль і оцінку її

якості, що дозволяє визначити відповідність стандартам. Втім, на цьому етапі застосування антиоксидантів не передбачене. Проте на етапах охолодження, подрібнення та додавання інгредієнтів антиоксиданти вже використовуються активно. Зокрема, на етапі охолодження м'яса антиоксидантні розчини можуть розпилюватися на поверхню сировини, що допомагає уповільнити мікробіологічні процеси і зберегти її якість до подальших операцій.

Особливо важливим є етап додавання інгредієнтів, де антиоксиданти можуть бути включені до складу разом з іншими добавками, такими як сіль, спеції та стабілізатори. Використання натуральних антиоксидантів (токоферолів, екстрактів розмарину) або синтетичних (БНТ, БГА) допомагає не лише зберегти смакові властивості продукту, але й захистити його від окислення, що є важливим для м'ясних продуктів, особливо у разі тривалого зберігання.

В етапі термічної обробки антиоксиданти виконують не тільки захисну функцію, але й сприяють стабільності ліпідів при високих температурах. Це особливо важливо при запіканні, варінні чи смаженні м'яса, оскільки антиоксиданти допомагають зберегти якість продукту, навіть під час підвищеного теплового впливу. Далі, на етапі охолодження після обробки, антиоксиданти можуть застосовуватися для поверхневого нанесення, що додатково сприяє захисту від мікробіологічного псування, яке є загрозою для тривалого зберігання [17;18].

Важливою частиною технології є етап упаковки та транспортування. Вакуумна або модифікована атмосфера в упаковці дозволяє збільшити термін зберігання продукції, а антиоксиданти, що включаються до складу пакувального середовища, додатково захищають м'ясо від окислення і зберігають його властивості протягом усього періоду зберігання.

Отже, впровадження антиоксидантів на кожному етапі технологічного процесу обробки м'яса дозволяє досягти кількох ключових результатів: збереження та поліпшення смакових та текстурних характеристик, подовження терміну придатності продукту, запобігання окислювальним

процесам, що можуть призвести до псування, а також підвищення безпеки продукції. Технологія, яка використовує антиоксиданти, не лише відповідає вимогам до якості, але й дає змогу оптимізувати виробничі процеси, забезпечуючи високий рівень конкурентоспроможності на ринку харчових продуктів.

Таким чином, використання антиоксидантів у технологічному процесі обробки м'яса є важливою складовою інновацій у харчовій промисловості, яка дозволяє забезпечити безпеку, тривале зберігання та високу якість кінцевої продукції. Цей підхід дозволяє задовольнити вимоги сучасних споживачів щодо здоров'я та безпеки, а також відкриває нові можливості для розвитку м'ясної промисловості.

Таблиця 2.8 надає огляд основних антиоксидантів, які використовуються в процесі обробки м'яса для запобігання окисленню та збереження якості продукту. Антиоксиданти відіграють важливу роль у харчовій промисловості, оскільки вони уповільнюють або нейтралізують процеси окислення, які можуть призвести до погіршення смакових та кольорових властивостей м'яса, а також до його псування в результаті розвитку ліпідної окисленої гіркоти [19;20].

Таблиця 2.8 – Основні антиоксиданти, що використовуються при обробці м'яса

Назва антиоксиданта	Походження	Механізм дії	Приклади застосування
Аскорбінова кислота (вітамін С)	Натуральне (цитрусові, шипшина)	Нейтралізація вільних радикалів	У ковбасах, шинках, м'ясних фаршах
Токоферол (вітамін Е)	Натуральне (рослинні олії)	Запобігання перекисному окисненню жирів	М'ясні делікатеси, паштети
Бутильований гідроксіанізол (ВНА)	Синтетичне	Сповільнює окислення ліпідів	Консервовані м'ясні продукти
Бутильований гідрокситолуол (ВНТ)	Синтетичне	Захищає жири від прогоркання	Заморожене м'ясо, субпродукти
Розмаринова кислота	Натуральне (розмарин)	Природний антиоксидант, захист кольору	Натуральні добавки в маринади та суміші спецій

Джерело: складено автором на основі [19;20]

Використання антиоксидантів при обробці м'яса є важливим аспектом харчової технології, який дозволяє значно покращити якість продукції, зберігаючи її харчову цінність, колір, смакові якості і безпеку. Таблиця 2.8 демонструє різноманіття антиоксидантів, що використовуються в процесах обробки м'яса, зокрема для уповільнення окиснення та запобігання розвитку негативних змін у продукті.

Натуральні антиоксиданти, такі як аскорбінова кислота (вітамін С), токофероли (вітамін Е) та розмаринова кислота, набули популярності завдяки своїй ефективності та безпеці. Аскорбінова кислота нейтралізує вільні радикали, що сприяє збереженню свіжості ковбас, шинок і м'ясних фаршів. Токофероли, у свою чергу, перешкоджають перекисному окисненню жирів, що є важливим для м'ясних делікатесів і паштетів. Розмаринова кислота, застосовувана в маринадах та спеціальних сумішах, зберігає колір і природні властивості м'яса, додаючи йому не тільки антиоксидантний захист, але й приємний аромат.

Синтетичні антиоксиданти, як-от бутильований гідроксіанізол (ВНА) і бутильований гідрокситолуол (ВНТ), відіграють важливу роль у збереженні якості консервованих м'ясних продуктів, замороженого м'яса та субпродуктів. Вони ефективно сповільнюють окислення ліпідів і захищають жири від прогоркання, що дозволяє продовжити термін зберігання та підтримувати продукцію в належному стані протягом тривалого часу [19;20].

Таким чином, застосування антиоксидантів є ключовим фактором для досягнення високої якості м'ясних продуктів. Це дозволяє не лише покращити їх органолептичні характеристики, але й забезпечити збереження поживних властивостей і безпеку для споживачів. Сучасні технології, що використовують антиоксиданти, відкривають нові можливості для виробників м'ясної продукції, дозволяючи задовольняти високі вимоги до якості та безпеки продуктів харчування.

2.3. Умови і терміни зберігання м'яса з природними антиоксидантами

Виробництво та зберігання м'ясних продуктів є однією з важливих галузей харчової промисловості, де особливу увагу приділяють якості продукції та безпеці її споживання. Одним із основних викликів для виробників є забезпечення тривалого терміну зберігання м'яса без втрати його смакових, харчових та органолептичних властивостей. Окислювальні процеси, що протікають у жирах м'яса, можуть призвести до погіршення якості продукту, зокрема до розвитку прогоркання, зміни кольору і запаху. Для боротьби з цими процесами використовуються антиоксиданти, які уповільнюють або нейтралізують негативний вплив окислення, зберігаючи при цьому всі корисні властивості м'яса. Використання природних антиоксидантів у м'ясній промисловості дозволяє не лише покращити якість продуктів, а й зробити їх більш безпечними та екологічно чистими для споживачів.

Таблиця 2.9 надає інформацію про умови і терміни зберігання різних видів м'ясної продукції з використанням природних антиоксидантів. Антиоксиданти, такі як екстракти розмарину, токофероли (вітамін Е), екстракти зеленого чаю, аскорбат натрію та інші, застосовуються для збереження якості м'яса при різних температурних режимах і способах упаковки [21;22].

Таблиця 2.9 – Умови і терміни зберігання м'яса з природними антиоксидантами

Вид м'ясної продукції	Тип природного антиоксиданта	Температурний режим зберігання	Упакування	Середній термін зберігання	Примітки
Свіже охолоджене м'ясо	Екстракт розмарину, вітамін С	0...+4 °С	Вакуум або МГА	7–12 діб	МГА – з високим вмістом CO ₂
Свіже подрібнене м'ясо	Токофероли, екстракт зеленого чаю	0...+2 °С	Вакуум	5–8 діб	Чутливе до окислення

М'ясні напівфабрикати	Вітамін Е, екстракт виноградних кісточок	0...+4 °С	Лоток + плівка	5–10 діб	Залежить від виду спецій
Варені ковбаси	Аскорбат натрію, токофероли	0...+6 °С	Вакуум	10–15 діб	Без консервантів
Копчені вироби	Екстракт розмарину, чайний поліфенол	0...+6 °С	Обгортка	15–30 діб	Можливе зберігання при нижчих температурах
Заморожене м'ясо	Вітамін С + токофероли	–18 °С і нижче	Герметична тара	До 12 міс.	Антиоксиданти уповільнюють прогіркання жирів

Джерело: складено автором на основі [21;22]

Таблиця 2.9 демонструє важливі аспекти, що стосуються умов зберігання м'яса з природними антиоксидантами, а також показує, як ці добавки сприяють продовженню терміну зберігання та збереженню якості продукту. Природні антиоксиданти, як-от екстракти розмарину, токофероли, екстракти зеленого чаю, виноградних кісточок, аскорбати натрію та інші, є ефективними засобами для уповільнення окислювальних процесів, що дозволяє зберегти м'ясо свіжим та безпечним для споживання протягом тривалого часу.

Особливо важливим є застосування антиоксидантів у різних формах упаковки та при різних температурах зберігання. Наприклад, вакуумна упаковка або використання модифікованої газової атмосфери (МГА) з високим вмістом CO₂ дає змогу значно збільшити термін зберігання свіжого охолодженого м'яса. Водночас, для подрібненого м'яса, яке є чутливим до окислення, застосовуються антиоксиданти, що обмежують окислювальні процеси при зберіганні за температури 0...+2 °С.

Крім того, варені ковбаси та м'ясні напівфабрикати, що містять природні антиоксиданти, також мають суттєво подовжений термін зберігання, що дозволяє зберігати їх свіжість і якість навіть при мінімальному використанні консервантів. Також не можна не зазначити, що копчені вироби, що містять розмаринову кислоту і чайні поліфеноли, можуть зберігатися до 30 діб, а

заморожене м'ясо, завдяки поєднанню вітаміну С і токоферолів, може залишатися якісним до 12 місяців [21;22].

Таким чином, використання природних антиоксидантів є ефективним способом для збереження м'ясних продуктів без використання хімічних консервантів, що відповідає сучасним вимогам до безпеки та екологічної чистоти харчових продуктів. Це підвищує їх конкурентоспроможність на ринку, сприяючи збільшенню терміну зберігання та збереженню органолептичних властивостей, що є важливим для споживачів.

РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-ДОСЛІДНА ЧАСТИНА

3.1. Мета, завдання та методи дослідження

Забезпечення високої якості та безпеки харчових продуктів є одним із ключових завдань сучасної харчової промисловості. Особливого значення в цьому контексті набуває м'ясна продукція, зокрема м'ясо гусей, яке вирізняється високою поживною цінністю, вмістом повноцінного білка, ненасичених жирних кислот, вітамінів та мінералів. Проте гусяче м'ясо водночас є вразливим до процесів окислення, що значно ускладнює його тривале зберігання.

Однією з найактуальніших проблем при зберіганні м'яса є окисне псування, внаслідок якого погіршуються органолептичні показники продукту, зменшується його харчова цінність і безпека для споживача. З метою уповільнення цих процесів дедалі частіше у виробництві застосовуються антиоксиданти. Особливий інтерес сьогодні викликають природні антиоксиданти – речовини рослинного походження, які не лише ефективно нейтралізують вільні радикали, але й відповідають сучасним вимогам до екологічності та натуральності харчових продуктів.

Використання природних антиоксидантів у технології зберігання м'яса дозволяє забезпечити збереження його якості без потреби в синтетичних добавках, що є важливим з точки зору безпеки для здоров'я людини. У цьому контексті дослідження впливу природних антиоксидантів на процеси зберігання м'яса гусей набуває особливої актуальності. Вивчення таких підходів може сприяти створенню більш ефективних, безпечних і конкурентоспроможних харчових технологій [23;24].

Актуальність теми зумовлена потребою у вдосконаленні існуючих технологій обробки та зберігання м'яса з урахуванням сучасних наукових підходів і споживчих очікувань. Таким чином, дослідження, спрямоване на удосконалення технології зберігання м'яса гусей із використанням природних

антиоксидантів, є перспективним і своєчасним як з наукової, так і з практичної точки зору.

З метою систематизації основних аспектів дослідження було визначено його мету, об'єкт, предмет, ключові завдання, а також обґрунтовано вибір методів, які забезпечують достовірність та практичну значущість отриманих результатів. Узагальнена характеристика дослідження представлена у таблиці 3.1 [25;26].

Таблиця 3.1 – Мета, завдання та методи дослідження

Елемент дослідження	Зміст
Мета дослідження	Вдосконалення технології зберігання м'яса гусей шляхом застосування природних антиоксидантів для збереження його якості та продовження терміну придатності.
Об'єкт дослідження	Процеси зберігання м'яса гусей.
Предмет дослідження	Вплив природних антиоксидантів на якість м'яса гусей під час зберігання.
Завдання дослідження	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити властивості м'яса гусей, що впливають на його стабільність під час зберігання. 2. Обґрунтувати вибір природних антиоксидантів для дослідження. 3. Розробити технологічний процес зберігання м'яса з використанням природних антиоксидантів. 4. Надати рекомендації щодо впровадження вдосконаленої технології у виробництво.
Методи дослідження	<ul style="list-style-type: none"> - Аналіз науково-технічної літератури; - Порівняльний аналіз ефективності природних антиоксидантів; - Технологічне моделювання процесу зберігання; - Органолептична оцінка якості м'яса; - Статистична обробка результатів.

Джерело: складено автором на основі [25;26]

Висвітлені в таблиці 3.1 мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження формують цілісну концепцію наукової роботи, яка відображає сучасні підходи до розв'язання актуальної проблеми харчової галузі – забезпечення високої якості та стабільності м'ясної продукції під час зберігання. Гусяче м'ясо, з огляду на свій багатий хімічний склад, зокрема високу концентрацію поліненасичених жирних кислот, потребує особливої уваги у контексті запобігання окисному псуванню. Саме тому вдосконалення технології його зберігання із використанням природних антиоксидантів є

надзвичайно важливим як з точки зору наукового прогресу, так і з погляду практичного впровадження у виробництво.

Чітке формулювання мети дозволяє зосередити увагу на пошуку рішень, які забезпечують не лише продовження терміну зберігання м'яса, але й збереження його органолептичних та поживних властивостей без застосування синтетичних консервантів. Водночас завдання, сформульовані у таблиці, демонструють послідовний і логічний алгоритм наукового пошуку — від аналізу сировини до формування практичних рекомендацій. Це свідчить про усвідомлену дослідницьку стратегію, яка охоплює як теоретичне обґрунтування, так і експериментальну перевірку гіпотез.

Особливої уваги заслуговує вибір методів дослідження. Їх поєднання дозволяє забезпечити комплексний аналіз проблеми: системне вивчення науково-технічної літератури створює базу для формування гіпотез, технологічне моделювання дозволяє візуалізувати та вдосконалити процеси зберігання, органолептична оцінка гарантує об'єктивне визначення споживчих характеристик, а статистична обробка результатів забезпечує достовірність висновків. Такий підхід не тільки поглиблює розуміння предмета дослідження, але й формує наукову новизну та обґрунтованість запропонованих рішень [25;26].

Таким чином, таблиця 3.1 є не просто коротким описом елементів дослідницького процесу, а втіленням продуманої наукової стратегії. Вона виконує роль методологічної основи всієї роботи, яка поєднує академічну глибину з прикладною значущістю. На її основі вибудовується логіка дослідження, що дозволяє отримати результати, придатні для практичного впровадження у виробництво, підвищити якість м'ясної продукції та задовольнити зростаючі вимоги споживачів до безпечних, натуральних і корисних харчових продуктів.

3.2. Вплив природних антиоксидантів на якість м'яса гусей

Одним із головних завдань сучасної харчової промисловості є забезпечення високої якості продукції та подовження терміну її зберігання без використання штучних консервантів. М'ясо є одним з найпоширеніших продуктів харчування, яке схильне до швидкого псування через окислення жирів та розвиток мікроорганізмів. Для запобігання цим процесам активно використовуються природні антиоксиданти, які допомагають зберегти смакові, органолептичні та харчові властивості м'ясних продуктів. Використання природних антиоксидантів є не тільки ефективним способом продовження терміну зберігання м'яса, а й забезпеченням його безпеки та екологічності.

Таблиця 3.2 ілюструє вплив природних антиоксидантів на якість м'яса гусей, зокрема їх вплив на окислення жирів, збереження кольору м'яса, текстуру та аромат. В таблиці надано інформацію про різні антиоксиданти, їх походження, дозування та основні ефекти, які вони мають на м'ясо [27;28].

Таблиця 3.2 – Вплив природних антиоксидантів на якість м'яса гусей

Назва антиоксиданта	Походження	Доза (мг/кг або %)	Основні ефекти на м'ясо гусей	Покращення показників якості
Аскорбінова кислота	Натуральна (вітамін С)	200–500 мг/кг	Зменшення окислення жирів, збереження кольору м'язів	Підвищення терміну зберігання, краще збереження кольору
Токоферол (вітамін Е)	Натуральна (олії, зернові)	100–300 мг/кг	Захист жирів від перекисного окислення, покращення текстури	Менше прогірклого запаху, м'яке й соковите м'ясо
Екстракт розмарину	Рослинний екстракт	0,1–0,5 %	Антибактеріальна дія, стабілізація кольору, пригнічення мікрофлори	Зменшення бактеріального навантаження, кращий аромат
Екстракт зеленого чаю	Натуральний поліфенол	0,2–0,6 %	Антиоксидантна та протимікробна дія	Покращення терміну зберігання, збереження аромату
Куркумін	Природний барвник з куркуми	0,05–0,1 %	Гальмує ліпідне окислення, додає привабливий відтінок м'яса	Підвищення органолептичних властивостей

Джерело: складено автором на основі [27;28]

Таблиця 3.2 чітко демонструє, як природні антиоксиданти можуть позитивно впливати на якість м'яса гусей, зокрема на збереження його кольору, текстури, аромату та загальної безпеки для споживання. Аскорбінова кислота (вітамін С) та токоферолі (вітамін Е) відомі своєю здатністю знижувати окислення жирів, що безпосередньо впливає на продовження терміну зберігання та покращення органолептичних властивостей м'яса. Вони також допомагають зберегти колір м'яса, що є важливим фактором для споживача, адже зовнішній вигляд продукту часто є індикатором його якості.

Екстракти розмарину та зеленого чаю, окрім своїх антиоксидантних властивостей, мають також антибактеріальну і протимікробну дію. Це дозволяє значно знизити бактеріальне навантаження на продукт, що робить м'ясо не тільки смачнішим і більш ароматним, але й безпечним для споживання на більш тривалий період. Екстракти рослин, як розмарин, також стабілізують колір м'яса, надаючи йому апетитного вигляду, що сприяє кращому сприйняттю продукту на ринку.

Куркумін, природний барвник з куркуми, додає м'ясу не тільки привабливий відтінок, але й допомагає уповільнити ліпідне окислення, що є важливим для збереження смакових якостей і текстури продукту. Він також сприяє підвищенню органолептичних властивостей м'яса, роблячи його більш привабливим для споживачів.

Загалом, використання природних антиоксидантів, як показано в таблиці, є ефективним інструментом для покращення якості м'яса гусей, підвищення його терміну зберігання та органолептичних властивостей. Це дозволяє не тільки збільшити термін придатності продукції, але й значно покращити її смакові характеристики та безпеку для споживачів. Технологія використання природних антиоксидантів є важливим кроком до збереження екологічно чистих і безпечних харчових продуктів, що відповідають вимогам сучасних стандартів.

Встановлено, що в контрольному зразку м'яса після 25-ї доби зберігання почалось інтенсивне накопичення ТБКАП, яке тривало до 90-ї

доби. За першу половину терміну зберігання м'яса вміст вторинних продуктів ПОЛ зріс на 79,1%, а через 90 діб рівень цього показника у контрольному зразку перевищив вихідний у 2,36 рази. Накопичення ТБКАП у м'ясі під час зберігання свідчить про прискорення процесів пероксидного окиснення, і, відповідно, погіршення якості м'ясної сировини.

У дослідному зразку м'яса ефект активізації окисного псування і накопичення ТБКАП також проявився, але менш виражено: активізація ПОЛ почалася після 45-ї доби, на 67-у добу вміст ТБКАП зріс на 71,5% порівняно з вихідним значенням цього показника, а наприкінці терміну зберігання цей показник дослідного зразка збільшився у 2,11 рази відповідно, але залишався на 13,8% нижчим за контроль ($p \leq 0,05$).

Таблиця 3.3 – Вміст кінцевих продуктів окиснення ліпідів у контрольному і дослідному зразках м'яса гусей при зберіганні ($M \pm m$, $n=5$), нМоль/г

Термін зберігання, доба	Контрольний зразок	Дослідний зразок
1	55,12±0,17	53,32±1,03
23	75,45±1,23	58,15±0,98**
45	98,73±1,45	68,28±1,35**
67	121,62±2,09	91,45±1,17**
90	130,34±1,95	112,33±2,06*

Примітка: тут і далі різниця вірогідна відносно контрольної групи: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що поверхнева обробка мяса екстрактом вівса перед закладанням на зберігання позитивно впливає на антиоксидантний потенціал м'яса, подовжуючи період стабільності прооксидантно-антиоксидантної рівноваги та уповільнюючи активізацію пероксидного окиснення ліпідів. Це дозволяє знизити швидкість окисного псування, що є важливим фактором для збереження якісних характеристик м'ясної сировини.

Статистична обробка отриманих результатів підтвердила, що середній рівень ТБКАП у контрольному зразку достовірно перевищував аналогічний

показник дослідного зразка на 20,3% ($p \leq 0,05$). Це свідчить про позитивний ефект обробки м'яса екстрактом вівса перед закладанням на зберігання.

Одним із ключових показників якості м'ясної сировини є вміст жиророзчинних вітамінів, оскільки вони відіграють важливу роль у збереженні антиоксидантної активності тканин. Встановлено, що рівень вітаміну Е у м'ясі гусей контрольної групи до 45-ї доби зберігання знизився на 15,5 % ($p \leq 0,05$) (табл. 2).

Таблиця 3.4 – Вміст жиророзчинних вітамінів у м'ясі гусей (мкг/г, $M \pm m$, $n=6$)

Термін зберігання, доба	Зразок м'яса	Вітамін А	Вітамін Е	β -каротин
1	Контрольний	3,47 \pm 0,07	14,29 \pm 0,11	9,14 \pm 0,07
45		4,35 \pm 0,06	12,07 \pm 0,14	7,86 \pm 0,05
90		2,61 \pm 0,08	8,95 \pm 0,35	5,89 \pm 0,06
1	Дослідний	3,42 \pm 0,07	16,83 \pm 0,62*	8,92 \pm 0,11
45		4,06 \pm 0,09	14,98 \pm 0,39*	7,86 \pm 0,09
90		2,37 \pm 0,07	9,25 \pm 0,41	6,65 \pm 0,12*

Втім, у другій половині дослідження швидкість його витрат прискорила і до 90-ї доби вміст вітаміну Е знизився на 37,4% порівняно з вихідним значенням цього показника. Це, ймовірно, пов'язано з його участю у захисті ліпідів від пероксидного окиснення, оскільки α -токоферол, як головний тканинний антиоксидант, нейтралізує вільні радикали [49].

Щодо вітаміну А, його вміст у контрольному зразку, навпаки, зростав впродовж перших 45 діб і досяг максимального рівня, що на 25,4% вище за вихідне значення ($p \leq 0,05$). Це може пояснюватися тим, що β -каротин під дією β -каротиндіоксигенази поступово трансформується у вітамін А. Такий висновок підтверджується тим, що рівень β -каротину за той самий період знизився на 14,0% ($p \leq 0,05$). Однак у другій половині дослідження, коли активізувалися процеси пероксидного окиснення, вміст вітаміну А зменшився

на 40,0% ($p \leq 0,01$), а β -каротину – на 25,0% ($p \leq 0,01$). Це свідчить про поступове вичерпання запасів цих вітамінів та погіршення якісних характеристик м'яса.

У дослідному зразку м'яса додавання екстракту вівса позитивно вплинуло на його вітамінну забезпеченість, особливо впродовж перших 45 діб зберігання. Вміст вітаміну Е у м'ясі дослідного зразка на 45-добу був на 24,1% ($p \leq 0,01$) вищим за контрольний. Проте подальша активізація процесів пероксидного окиснення сприяла більш інтенсивному витрачання вітаміну Е, і до кінця експерименту його рівень у цьому зразку зрівнявся з контрольним. Вміст вітаміну А у дослідному зразку почав зменшуватися після 45-ї доби, до 90-ї доби він знизився на 41,6% ($p \leq 0,01$) і досяг рівня відповідного показника контрольного зразка. Вміст β -каротину поступово знижувався впродовж усього періоду дослідження і скоротився на 25,4% ($p \leq 0,05$), хоча залишався достовірно вищим, ніж у контрольному зразку.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що додавання екстракту вівса сприяє підвищенню вмісту вітаміну Е і β -каротину в м'ясі та уповільнює процеси окисного псування.

Результати дослідження впливу екстракту вівса на органолептичні характеристики отриманого м'яса за п'ятибальною шкалою доводять його позитивний вплив (табл.3). Порівняльний органолептичний аналіз контрольного і дослідного зразків м'яса після 90 діб зберігання свідчить, що за трьома характеристиками (зовнішній вигляд, запах і консистенція) м'ясо дослідного зразка було кращим.

Таблиця 3.5 – Органолептична оцінка м'яса контрольного і дослідного зразків за п'ятибальною шкалою

Показники ОЛО	Контрольний зразок	Дослідний зразок
Зовнішній вигляд	3,2	4,7
Колір	4,1	4,3
Запах	3,5	4,8
Консистенція	3,7	4,5

Аналіз результатів органолептичної оцінки м'яса контрольного та дослідного зразків за п'ятибальною шкалою свідчить про суттєву перевагу дослідного зразка за всіма досліджуваними показниками. Найбільша різниця спостерігається за показниками зовнішнього вигляду та запаху: відповідно 4,7 та 4,8 бала у дослідного зразка проти 3,2 та 3,5 бала у контрольного. Це свідчить про більш привабливий вигляд продукції та вираженіші позитивні ароматичні властивості, що є важливими критеріями споживчого вибору та конкурентоспроможності м'ясних виробів. Також відзначено покращення кольору дослідного зразка, що характеризується більш насиченим та однорідним відтінком, відповідно до сучасних вимог якості.

Консистенція дослідного зразка також отримала вищу оцінку (4,5 бала), що свідчить про оптимальну текстуру, соковитість і ніжність м'яса порівняно з контрольним варіантом (3,7 бала). Отримані результати підтверджують доцільність використання запропонованої технології або інгредієнтів у рецептурі, оскільки вони позитивно впливають на органолептичні властивості продукції. Загалом дослідний зразок характеризується кращою комплексною якістю, що створює передумови для підвищення споживчої цінності та ринкової привабливості готового продукту.

Узагальнюючи отримані результати, встановлено, що застосування природних антиоксидантів, зокрема екстракту вівса, має виражений позитивний вплив на якість м'яса гусей у процесі зберігання. Використання даного компонента сприяє уповільненню процесів пероксидного окиснення ліпідів, що підтверджується достовірно нижчим рівнем накопичення ТБКАП у дослідному зразку, збереженню антиоксидантного потенціалу тканин, підвищенню вмісту жиророзчинних вітамінів, зокрема вітаміну Е та β -каротину, а також покращенню органолептичних характеристик продукції. У результаті обробки м'яса екстрактом вівса відзначено більш стабільну прооксидантно-антиоксидантну рівновагу, кращий зовнішній вигляд, аромат і консистенцію, що забезпечує підвищення споживчої цінності та подовження терміну придатності продукції. Отже, використання природних

антиоксидантів є ефективним і перспективним напрямом підвищення якості та безпечності

3.3. Рекомендації щодо впровадження отриманих результатів у виробництво

Використання натуральних антиоксидантів у харчовій промисловості, зокрема в обробці м'яса, стало важливим кроком до забезпечення безпеки та високої якості продуктів. Антиоксиданти запобігають окислювальним процесам, які можуть негативно вплинути на смакові, кольорові та текстурні характеристики м'яса, а також продовжують термін його зберігання. Натуральні антиоксиданти, такі як екстракти розмарину, зеленого чаю і токоферолі, не тільки виконують функцію збереження, але й покращують органолептичні властивості продуктів, роблячи їх привабливими та безпечними для споживання. Впровадження таких технологій у виробництво м'яса дозволяє відповідати високим вимогам сучасних стандартів харчової безпеки та якості.

Таблиця 3.6 надає конкретні рекомендації щодо впровадження результатів досліджень про використання природних антиоксидантів у виробництво м'яса гусей. Рекомендації охоплюють різні аспекти технологічного процесу, починаючи від використання антиоксидантів у процесі обробки м'яса і закінчуючи застосуванням спеціальних пакувальних матеріалів і технологічних карт [29;39].

Таблиця 3.6 – Рекомендації щодо впровадження отриманих результатів у виробництво

№	Рекомендація	Очікуваний ефект	Умови реалізації
1	Впровадити використання натуральних антиоксидантів (екстракту розмарину, зеленого чаю, токоферолів) у процесі обробки м'яса гусей	Зниження рівня окисного псування, подовження терміну зберігання, покращення якості	Наявність сертифікованих натуральних антиоксидантів, адаптація рецептур
2	Використовувати антиоксиданти у складі	Однорідне проникнення активних речовин у	Оптимізація технологічного

	маринадів або ін'єкційних розчинів	товщу м'яса, стабілізація кольору та смаку	обладнання, навчання персоналу
3	Застосовувати антиоксидантні плівки або активне пакування з включенням природних антиоксидантів	Захист м'яса від зовнішніх факторів, пролонгована дія антиоксидантів	Закупівля відповідного пакувального матеріалу, налагодження технології
4	Поєднувати використання антиоксидантів із вакуумним або модифікованим газовим середовищем	Синергічний ефект збереження якості, мінімізація росту мікрофлори	Контроль умов пакування, оптимальне співвідношення CO ₂ /N ₂
5	Розробити стандартизовані технологічні карти для кожного типу продукції	Уніфікація процесів, підвищення повторюваності якості продукції	Технологічний аудит виробництва, погодження з контролюючими органами
6	Провести навчання персоналу щодо правильного дозування та використання природних антиоксидантів	Підвищення ефективності виробничих процесів, зменшення похибок	Організація внутрішніх семінарів або залучення фахівців

Джерело: складено автором на основі [29;30]

Таблиця 3.6 надає практичні рекомендації щодо впровадження результатів досліджень, пов'язаних з використанням натуральних антиоксидантів у виробництві м'яса гусей. Ці рекомендації охоплюють ключові етапи технологічного процесу, починаючи від обробки м'яса і закінчуючи пакуванням та навчанням персоналу. Впровадження цих заходів дозволить значно поліпшити якість кінцевої продукції, зокрема продовжити термін її зберігання, знизити рівень окисного псування та покращити смакові характеристики.

Особливу увагу слід звернути на перший етап – впровадження натуральних антиоксидантів у процес обробки м'яса, що дозволить зменшити окислення жирів і стабілізувати кольори м'яса. Для цього необхідно забезпечити наявність сертифікованих антиоксидантів та адаптацію рецептур під нові технології. Важливо також застосовувати антиоксиданти у складі маринадів або ін'єкційних розчинів для досягнення рівномірного проникнення активних речовин у товщу м'яса, що сприятиме стабільності його кольору та смаку.

Застосування активних пакувальних матеріалів з включенням природних антиоксидантів є наступним важливим кроком, що дозволяє захистити м'ясо від зовнішніх факторів та продовжити дію антиоксидантів на всіх етапах зберігання. Комбінація антиоксидантів з вакуумним або модифікованим газовим середовищем також дає синергічний ефект, зберігаючи якість продукту та мінімізуючи ріст мікрофлори.

Розробка стандартизованих технологічних карт і навчання персоналу є важливими умовами для забезпечення ефективного використання нових технологій, зниження похибок у процесах виробництва та досягнення високої якості кінцевого продукту. Ключовим є також постійний технологічний аудит виробництва і впровадження кращих практик у рамках контролю якості [29;30].

Таким чином, реалізація цих рекомендацій дозволить не тільки покращити якість м'ясної продукції, але й підвищити її конкурентоспроможність на ринку, що є важливим кроком у розвитку галузі, що орієнтована на безпеку, ефективність та екологічність.

РОЗДІЛ 4. РОЗРОБКА ПРИНЦИПОВОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ СХЕМИ ВИГОТОВЛЕННЯ (ЗБЕРІГАННЯ) М'ЯСА ГУСЕЙ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРИРОДНИХ АНТИОКСИДАНТІВ

4.1. Обґрунтування технологічних параметрів процесу зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами

Ефективність процесу зберігання м'яса значною мірою визначається правильним добром технологічних параметрів, які забезпечують стабільність якісних показників продукції, збереження її харчової цінності та безпечності для споживача. М'ясо гусей, порівняно з іншими видами м'яса, характеризується вищим умістом жиру, що зумовлює його підвищену схильність до окислювальних процесів під час зберігання. Тому оптимізація температурного режиму, тривалості окремих технологічних операцій та умов взаємодії з антиоксидантами має важливе значення для подовження терміну придатності та запобігання розвитку небажаних змін у структурі та смаку м'яса.

Застосування природних антиоксидантів, таких як екстракт розмарину, зеленого чаю, куркуміну, вітамінів Е та С, відкриває нові можливості для стабілізації ліпідної та білкової фракцій м'яса без використання синтетичних консервантів. У цьому контексті важливим є наукове обґрунтування оптимальних технологічних параметрів, які дозволяють максимально реалізувати антиоксидантну активність біоактивних речовин за умов мінімального впливу на органолептичні властивості продукту. Тому у цьому пункті подано систематизовану характеристику основних етапів процесу зберігання м'яса гусей, параметрів їхнього проведення та очікуваного ефекту від застосування природних антиоксидантів.

Отже, технологічний процес зберігання м'яса гусей передбачає низку взаємопов'язаних етапів, кожен з яких впливає на кінцеві якісні показники продукції. У таблиці 4.1 наведено основні параметри цих етапів, а також

обґрунтовано доцільність використання природних антиоксидантів для забезпечення стабільності хімічного складу та продовження терміну зберігання м'яса [31;32].

Таблиця 4.1 – Обґрунтування технологічних параметрів процесу зберігання м'яса гусей із застосуванням природних антиоксидантів

№ з/п	Етап технологічного процесу	Характеристика технологічної операції	Застосовані природні антиоксиданти	Концентрація антиоксиданту, %	Температурний режим, °C	Тривалість етапу	Основні технологічні параметри (вологість, рН, швидкість охолодження тощо)	Очікуваний ефект від застосування
1	Підготовка сировини	Приймання, обвалка, жилування та сортування тушок гусей; санітарна обробка поверхні	–	–	від +4 до +6	1,5-2 год	Вологість 72-75 %, рН 6-6,2	Зниження мікробного обсіменіння, запобігання автолізу
2	Промивання і обробка антиоксидантним розчином	Обробка м'яса водним розчином екстракту розмарину або шавлії	Екстракт розмарину / шавлії	0,05–0,1	від +2 до +4	15-20 хв	Однорідне зволоження поверхні, температура розчину не перевищує +4 °C	Гальмування процесів перекисного окиснення ліпідів
3	Маринування з додаванням комбінованих антиоксидантів	Занурення у розчин з вітаміном Е, екстрактом зеленого чаю або куркуміном	Токоферол + екстракт зеленого чаю / куркумін	0,02–0,05	близько +4	1,5-2 год	Вологість 73-75 %, рівномірне просочення тканин	Стабілізація кольору, поліпшення смаку, підвищення антирадикальної активності
4	Охолодження після обробки	Повітряне або вакуумне охолодження у камерах попереднього охолодження	–	–	від 0 до +2	10-12 год	Швидкість охолодження 0,3-0,4 °C/хв	Зменшення активності ферментів, підготовка до заморожування
5	Заморожування м'яса	Швидке заморожування в тунельних або контактних апаратах	–	–	від –18 до –25	5-8 год	Швидкість заморожування ≥ 1 см/год, вологість повітря 90-95 %	Формування дрібнокристалічної структури льоду, мінімізація втрат клітинного соку
6	Зберігання замороженого м'яса	Тривале зберігання у морозильних камерах	–	–	-18 ± 2	до 6 міс.	Контроль вологості повітря 85-90 %, стабільна температура	Уповільнення окисних процесів, стабільність кольору, смаку, аромату
7	Контроль санітарного стану	Періодичний контроль мікробіологічних показників і якості сировини	–	–	близько +4	–	Відповідність мікробіологічним нормам ДСТУ 8446:2015	Підтримання санітарної безпеки продукції
8	Розморожування перед реалізацією	Повільне розморожування у холодильних камерах	–	–	від +4 до +6	12-18 год	Температура у товщі м'яса до +2 °C	Збереження структури м'язових волокон, мінімізація втрат маси
9	Пакування і маркування продукції	Використання вакуумного або антиоксидантного пакування	–	–	від +2 до +4	0,5-1 год	Герметичність 99 %, залишковий кисень < 1 %	Запобігання повторному окисненню, подовження терміну придатності

1 0	Транспортування готової продукції	Перевезення із дотриманням холодового ланцюга	–	–	від –2 до 0	залежно від маршруту	Відхилення температури не більше ± 1 °C	Забезпечення стабільної якості до моменту реалізації
--------	-----------------------------------	---	---	---	-------------	----------------------	---	--

Джерело: складено автором на основі [31;32]

Результати, узагальнені у таблиці 4.1, дають підстави стверджувати, що процес зберігання м'яса гусей із застосуванням природних антиоксидантів потребує системного підходу до вибору технологічних параметрів, оскільки саме вони визначають стабільність біохімічних процесів, якість та безпечність готового продукту. Оптимізація технологічних режимів на всіх етапах від підготовки сировини до транспортування забезпечує не лише фізичну збереженість м'яса, але й збереження його структурно-функціональних характеристик, що мають вирішальне значення для формування споживчих властивостей.

Проведений аналіз показав, що найважливішими чинниками, які впливають на якість гусячого м'яса під час зберігання, є температурний режим, тривалість технологічних операцій, рівень вологості, швидкість охолодження та глибина заморожування. Саме їх узгоджена дія у поєднанні з антиоксидантним захистом формує необхідні умови для сповільнення окисних реакцій, стабілізації кольору і смаку, а також запобігання утворенню шкідливих сполук, таких як перекиси або альдегіди. Особливо важливо, що природні антиоксиданти не змінюють органолептичних властивостей продукту, а навпаки, сприяють їх збереженню завдяки комплексній дії біоактивних сполук фенольного походження [31;32].

Використання екстрактів розмарину, зеленого чаю, шавлії, куркуміну та токоферолу забезпечує синергетичний ефект антиоксидантного впливу. Вони нейтралізують вільні радикали, пригнічують ферментативне окиснення ліпідів і білків, що особливо важливо для гусячого м'яса з підвищеним вмістом жиру. Застосування таких натуральних сполук дозволяє зменшити інтенсивність процесів автолізу і запобігти втратам поживних речовин протягом тривалого зберігання. Досліджені температурні режими підтверджують, що найефективнішим є підтримання температури від 0 до +2 °C на етапі

охолодження, від -18 до -25 °C під час заморожування та постійної температури -18 ± 2 °C при тривалому зберіганні. Це забезпечує формування дрібнокристалічної структури льоду, що мінімізує пошкодження клітинних мембран і втрати клітинного соку після розморожування.

У таблиці також визначено важливість контролю санітарного стану, який є невід'ємним елементом системи безпеки виробництва. Дотримання вимог ДСТУ та стандартів НАССР щодо мікробіологічних показників сприяє запобіганню вторинному обсіменінню продукту патогенними мікроорганізмами. Пакування з бар'єрних або антиоксидантних полімерів, а також транспортування в межах холодового ланцюга формують завершальний етап технологічного процесу, від ефективності якого залежить збереження споживчих властивостей продукції до моменту реалізації [31;32].

Таким чином, системне поєднання фізико-технологічних методів охолодження і заморожування з біохімічним захистом за допомогою природних антиоксидантів створює передумови для істотного продовження терміну зберігання гусячого м'яса без втрати його харчової цінності. Запропоновані технологічні параметри сприяють не лише забезпеченню мікробіологічної стабільності, але й формуванню екологічно безпечного продукту з високими споживчими характеристиками. Така технологія може бути рекомендована до промислового впровадження як сучасна інноваційна альтернатива традиційним способам зберігання м'яса, що відповідає вимогам концепції сталого розвитку харчової промисловості.

4.2. Опис технологічної та структурно-апаратної схеми процесу зберігання м'яса гусей

Рациональна організація технологічного процесу зберігання м'яса гусей потребує не лише визначення оптимальних параметрів обробки сировини, а й чіткого опису послідовності технологічних операцій та їх апаратного забезпечення. Відповідність технологічної схеми вимогам сучасного

виробництва гарантує стабільність якісних показників продукції, ефективність використання ресурсів та дотримання санітарно-гігієнічних норм.

Технологічна та структурно-апаратна схема зберігання м'яса гусей відображає логічну послідовність основних етапів виробничого процесу від підготовки сировини до пакування і транспортування готової продукції. Кожен елемент схеми виконує певну функцію в системі забезпечення якості, тому важливо забезпечити узгодженість між технологічними операціями, режимами їх проведення та використаним обладнанням. Розробка та опис такої схеми дозволяють встановити контрольні точки технологічного процесу, визначити критичні параметри відповідно до принципів НАССР та забезпечити ефективну взаємодію між окремими виробничими ланками.

Технологічний процес зберігання м'яса гусей складається з послідовності взаємопов'язаних операцій, кожна з яких має важливе значення для забезпечення стабільності якості готової продукції. У таблиці 4.2 подано узагальнену послідовність основних етапів цього процесу із зазначенням їх мети, характеристик і контрольних параметрів, що гарантують ефективність зберігання м'яса [33;34].

Таблиця 4.2 – Технологічна послідовність процесу зберігання м'яса гусей

№ з/п	Етап технологічного процесу	Основна мета операції	Коротка характеристика технологічного процесу	Контрольні параметри
1	Приймання і підготовка сировини	Забезпечення якості м'яса, усунення механічних домішок	Перевірка санітарного стану тушок, обвалка, жилювання, видалення забруднень	Температура м'яса не вище +6 °С, рН 6-6,2
2	Очищення і промивання	Зменшення мікробного обсіменіння	Обробка поверхні водою або розчином органічних кислот, видалення залишків крові та жиру	Температура води від +2 до +4 °С, тривалість 10–15 хв
3	Обробка розчинами природних антиоксидантів	Уповільнення окисних процесів	Занурення або розпилення розчину екстракту розмарину, шавлії чи зеленого чаю	Концентрація антиоксиданту 0,05-0,1 %, температура +4 °С

4	Маринування з додаванням антиоксидантів	Накопичення антиоксидантних речовин у тканинах	Витримування у розчині з токоферолом або куркуміном	Тривалість 1-2 год, температура +4 °С
5	Охолодження	Зниження активності ферментів	Охолодження у холодильних камерах до від 0 до +2 °С	Тривалість 10012 год
6	Заморожування	Забезпечення тривалого зберігання	Заморожування у тунельних або контактних апаратах	Температура від -18 до -25 °С, тривалість 6-8 год
7	Зберігання	Утримання стабільної якості продукту	Зберігання у морозильних камерах при контрольованій температурі	Температура -18 ± 2 °С, відносна вологість 85-90 %
8	Розморожування	Підготовка до реалізації або подальшої обробки	Розморожування у холодильних камерах	Температура від +4 до +6 °С, тривалість 12-18 год
9	Пакування та маркування	Захист продукту від зовнішніх впливів	Вакуумне або антиоксидантне пакування	Герметичність 99 %, залишковий кисень < 1 %
10	Транспортування	Забезпечення стабільної якості продукції до споживача	Перевезення в межах холодового ланцюга	Температура від -2 до 0 °С

Джерело: складено автором на основі [33;34]

Аналіз технологічної послідовності процесу зберігання м'яса гусей свідчить про те, що кожен етап цього процесу має самостійне значення, однак ефективність усього виробничого циклу забезпечується лише за умови їхньої послідовної та взаємопов'язаної реалізації. Кожна технологічна операція виконує специфічну функцію у формуванні якісних характеристик готового продукту, впливаючи на збереження харчової цінності, мікробіологічну стабільність, структуру, колір і смакові властивості м'яса. Підготовка та очищення сировини формують основу для подальших процесів, адже саме на цьому етапі усуваються забруднення, мікроорганізми та залишки крові, що можуть викликати небажані біохімічні зміни [33;34].

Особливе значення мають стадії, пов'язані із застосуванням природних антиоксидантів, які забезпечують стабілізацію ліпідної та білкової фракцій м'яса, уповільнюють процеси окиснення і подовжують термін придатності

продукції. Поєднання таких біоактивних речовин, як екстракти розмарину, шавлії, зеленого чаю, токоферолу чи куркуміну, з оптимальними умовами температури й вологості дозволяє мінімізувати руйнівні процеси, що відбуваються під час зберігання. Наступні етапи охолодження та заморожування спрямовані на забезпечення мікробіологічної безпеки продукції, зниження активності ферментів і стабілізацію внутрішньої структури м'язових тканин. Зокрема, дотримання температурного режиму від 0 до +2 °C на етапі охолодження і від -18 до -25 °C під час заморожування є вирішальним чинником у збереженні текстури та природного смаку м'яса після розморожування.

Важливим завершальним етапом є правильна організація пакування, маркування та транспортування готової продукції, що забезпечує її захист від вторинного обсіменіння, механічних ушкоджень та температурних коливань. Вакуумне або антиоксидантне пакування сприяє зменшенню доступу кисню, що унеможливорює розвиток окисних процесів, тоді як дотримання холодового ланцюга при транспортуванні гарантує стабільність органолептичних властивостей до моменту реалізації [33;34].

Отже, наведена технологічна послідовність відображає комплексний підхід до зберігання м'яса гусей, у якому кожен етап тісно взаємопов'язаний з попереднім і наступним. Така система забезпечує не лише високу якість і безпечність кінцевого продукту, а й створює передумови для раціонального використання сировини, енергоефективності та дотримання принципів екологічної відповідальності харчового виробництва.

Структурно-апаратурна схема відображає матеріально-технічне забезпечення процесу зберігання м'яса гусей і визначає відповідність обладнання кожному етапу технологічного циклу. У таблиці 4.3 наведено основні види обладнання, їх призначення та технічні характеристики, які забезпечують ефективне виконання всіх операцій виробничого процесу [35;36].

Таблиця 4.3 – Структурно-апаратурна схема процесу зберігання м'яса гусей

№ з/п	Етап технологічного процесу	Використане обладнання	Призначення обладнання	Основні технічні характеристики
1	Підготовка сировини	Столи обвалювальні, ножі, ваги, контейнери з нержавіючої сталі	Обвалка, жилування, сортування та контроль якості сировини	Матеріал нержавіюча сталь, висота робочої поверхні 850 мм
2	Промивання	Ванна промивальна з циркуляцією води	Змивання домішок і забруднень	Ємність 200-300 л, температура води регулюється автоматично
3	Обробка антиоксидантами	Ванна або установка для розпилення	Нанесення розчину антиоксидантів на поверхню м'яса	Форсунки з дрібнодисперсним розпиленням, тиск 0,3 МПа
4	Маринування	Ємність із мішалкою або вакуумний барабан	Забезпечення рівномірного проникнення антиоксидантів у тканини	Об'єм 100-500 л, швидкість обертання 10-15 об/хв
5	Охолодження	Холодильна камера попереднього охолодження	Зниження температури м'яса до від 0 до +2 °С	Потужність охолодження 8-10 кВт, вологість 90 %
6	Заморожування	Тунельна морозильна установка	Швидке глибоке заморожування м'яса	Температура робочої зони -25 °С, продуктивність 200 кг/год
7	Зберігання	Морозильна камера	Довготривале зберігання продукції	Температура -18 ± 2 °С, автоматичне підтримання режимів
8	Розморожування	Камера контрольованого відтавання	Поступове підвищення температури до +4 °С	Вологість 85 %, рівномірна циркуляція повітря
9	Пакування	Вакуумний пакувальний апарат	Герметизація продукту в полімерну плівку	Рівень вакууму 0,98 бар, тривалість циклу 15-20 с
10	Транспортування	Ізотермічний транспортний контейнер або холодильна установка	Перевезення готової продукції до місця реалізації	Діапазон температур від -2 до 0 °С, час автономної роботи до 24 год

Джерело: складено автором на основі [35;36]

Розглянута структурно-апаратна схема процесу зберігання м'яса гусей є комплексною системою, яка поєднує послідовність технологічних операцій із відповідним технічним забезпеченням, що забезпечує стабільність якісних показників, безпечність і тривалий термін придатності продукції. Сучасне виробництво харчових продуктів базується на принципах раціональної організації технологічного процесу, де кожен елемент апаратного ланцюга має чітко визначене функціональне призначення, взаємодіє з іншими етапами і впливає на загальну ефективність системи зберігання. Саме правильно підібране та скоординоване обладнання є запорукою стабільності температурного режиму, мікробіологічної безпеки, енергоефективності та дотримання санітарно-гігієнічних вимог.

Аналіз структурно-апаратної схеми показує, що на кожному етапі технологічного процесу застосовується спеціалізоване обладнання, яке забезпечує не лише технологічну доцільність, а й відповідність вимогам стандартів якості. На початкових стадіях виробництва використовуються обвалювальні столи, ваги, ножі та контейнери з нержавіючої сталі, що гарантує чистоту, ергономічність і безпечність виконання робіт. Наступні етапи очищення та промивання реалізуються у ваннах із системами циркуляції води, які сприяють зниженню мікробного обсіменіння поверхні м'яса та усуненню механічних домішок. Для нанесення природних антиоксидантів застосовуються установки з розпилювальними форсунками, які забезпечують рівномірне покриття поверхні м'яса розчином, сприяючи уповільненню процесів ліпідного окиснення і стабілізації кольору продукту [35;36].

Важливою складовою процесу є маринування, яке проводиться у вакуумних барабанах або ємностях з мішалками. Такий тип обладнання дозволяє досягти глибшого проникнення антиоксидантів у м'язову тканину, що підвищує ефективність їхньої дії та стабільність якості під час тривалого зберігання. Далі процес переходить до етапів охолодження і заморожування, які мають вирішальне значення для збереження структури, смаку та поживної цінності м'яса. Холодильні та морозильні установки високої потужності,

оснащені системами автоматичного контролю температури та вологості, забезпечують стабільний температурний режим у діапазоні від 0 до -25 °С. Це сприяє формуванню дрібнокристалічної структури льоду, зменшенню пошкоджень клітинних мембран і втрат маси після розморожування.

Етапи тривалого зберігання, розморожування та пакування також мають важливе технологічне значення. Використання сучасних морозильних камер із функцією автоматичного регулювання параметрів середовища дає змогу підтримувати оптимальні умови протягом усього періоду зберігання. Розморожування відбувається у спеціалізованих камерах із контрольованою циркуляцією повітря, що мінімізує втрати соковитості продукту. Вакуумні пакувальні апарати формують герметичне середовище, яке запобігає доступу кисню, тим самим знижуючи ризик повторного окиснення і мікробного обсіменіння. Завершальним етапом процесу є транспортування готової продукції в ізотермічних контейнерах або холодильних установках, що забезпечують дотримання холодового ланцюга та збереження якості м'яса до моменту реалізації [35;36].

Таким чином, структурно-апаратна схема процесу зберігання м'яса гусей є не просто набором обладнання, а логічно вибудованою системою, у якій кожен елемент виконує функцію підтримання високого рівня безпечності, якості та ефективності виробництва. Застосування сучасних енергозберігаючих, автоматизованих і екологічно безпечних апаратів сприяє реалізації принципів сталого розвитку у харчовій промисловості. Це дозволяє не лише підвищити конкурентоспроможність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, а й забезпечити відповідність виробництва сучасним міжнародним стандартам систем управління безпечністю харчових продуктів, зокрема ISO 22000 та HACCP.

Узагальнюючи результати аналізу технологічної та структурно-апаратної схем процесу зберігання м'яса гусей, можна зробити висновок, що ефективність і якість кінцевої продукції безпосередньо залежать від послідовності технологічних операцій і рівня технічного оснащення

виробництва. Комплексне поєднання оптимізованих технологічних режимів, застосування природних антиоксидантів та сучасного енергозберігаючого обладнання забезпечує стабільність хімічного складу, збереження структури, смаку й поживної цінності м'яса протягом усього терміну зберігання. Така організація процесу відповідає сучасним вимогам харчової промисловості, базується на принципах НАССР і сталого розвитку, що гарантує безпечність, екологічність і конкурентоспроможність продукції на ринку.

РОЗДІЛ 5. SWOT-АНАЛІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРІГАННЯ М'ЯСА ГУСЕЙ ІЗ ПРИРОДНИМИ АНТИОКСИДАНТАМИ

5.1. Аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища технології зберігання м'яса гусей

Ефективність упровадження нової технології зберігання м'яса гусей із використанням природних антиоксидантів значною мірою залежить від глибокого розуміння факторів, що впливають на її розвиток. Аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища дає змогу комплексно оцінити потенціал технології, визначити її сильні та слабкі сторони, а також виявити можливості й загрози, що формуються під впливом ринкових, економічних і технологічних тенденцій. Такий підхід забезпечує науково обґрунтоване прийняття управлінських рішень щодо подальшого вдосконалення, масштабування та комерціалізації розробленої технології [37;38].

Таблиця 5.1 – Дослідження сильних та слабких сторін технології зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами

№	Фактор	Опис	Рівень впливу (високий/середній/низький)	Значущість для підприємства (1-5)	Можливі наслідки
Сильні сторони (S)					
1	Використання природних антиоксидантів	Забезпечує екологічну безпеку і зниження ризику алергічних реакцій споживачів	Високий	5	Формує конкурентну перевагу на ринку екопродуктів
2	Подовження терміну зберігання без синтетичних консервантів	Зменшує втрати продукції та витрати на утилізацію	Високий	5	Підвищення економічної ефективності виробництва
3	Збереження органолептичних показників	Підтримує природний смак, колір і текстуру м'яса	Середній	4	Підвищення лояльності споживачів
4	Інноваційність технології	Відповідає сучасним тенденціям сталого розвитку	Високий	4	Зростання іміджу бренду та потенціал експорту
5	Відповідність міжнародним стандартам якості	Може отримати сертифікацію ISO 22000, HACCP	Середній	3	Полегшує вихід на зовнішні ринки
Слабкі сторони (W)					

1	Висока собівартість упродовження	Необхідні додаткові витрати на дослідження і модернізацію	Високий	5	Може уповільнити комерціалізацію технології
2	Потреба у спеціальному обладнанні	Вимагає інвестицій у розпилювальні системи та вакуумні установки	Високий	4	Збільшує капітальні витрати на старті
3	Залежність від кваліфікації персоналу	Необхідність постійного навчання технологів і операторів	Середній	3	Може знижувати продуктивність на початкових етапах
4	Низька обізнаність споживачів	Недостатній рівень маркетингових комунікацій	Середній	3	Уповільнює зростання попиту на продукт
5	Обмежені масштаби виробництва	Технологія потребує адаптації до масового застосування	Високий	4	Знижує потенціал масштабування бізнесу

Джерело: складено автором на основі [37;38]

Проведений аналіз внутрішніх факторів розвитку технології зберігання м'яса гусей із використанням природних антиоксидантів свідчить про наявність значного потенціалу для формування конкурентоспроможної, екологічно орієнтованої та економічно ефективною системи виробництва. Технологія базується на сучасних наукових підходах до біотехнологічної обробки харчової сировини, що забезпечує збереження її природних властивостей, зниження рівня окисних процесів та подовження терміну зберігання продукції без використання штучних консервантів. Основною перевагою є інтеграція природних антиоксидантів у технологічний процес, що відповідає сучасним глобальним трендам чистої етикетки (clean label) і сталого розвитку харчової промисловості. Такі рішення сприяють не лише покращенню якості готового продукту, але й підвищують його безпечність, зменшуючи ризики для здоров'я споживачів і навколишнього середовища [37;38].

Використання природних антиоксидантів, таких як екстракти розмарину, шавлії, зеленого чаю або токоферолу, забезпечує збереження органолептичних характеристик м'яса, кольору, текстури, аромату та смаку навіть за тривалого зберігання. Завдяки цьому підвищується привабливість продукції для кінцевого споживача, що, у свою чергу, створює додаткові маркетингові переваги на внутрішньому і зовнішньому ринках. Висока

екологічна безпечність технології, відповідність міжнародним стандартам ISO 22000 та принципам системи НАССР дозволяють підприємству позиціонувати продукцію як преміальну та безпечну. Крім того, інноваційність технології позитивно впливає на репутацію виробника, сприяє підвищенню рівня довіри споживачів і відкриває нові можливості для співпраці з торговельними мережами, орієнтованими на якісний та натуральний продукт.

Разом із тим, слабкі сторони технології визначають низку обмежень, які потрібно враховувати для успішного масштабування та комерціалізації. До ключових проблем належить висока собівартість упровадження інновацій, що зумовлена витратами на спеціалізоване обладнання, лабораторні дослідження і навчання персоналу. Потреба у висококваліфікованих кадрах обумовлює необхідність інвестицій у систему професійної підготовки, що особливо актуально для підприємств малого та середнього бізнесу. Крім того, недостатній рівень поінформованості споживачів щодо переваг технології з природними антиоксидантами обмежує обсяги попиту на новий продукт. Це вимагає активної маркетингової політики, орієнтованої на формування довіри, популяризацію екологічного харчування та підвищення обізнаності населення про користь натуральних технологічних рішень.

Обмежені масштаби виробництва та висока вартість обладнання поки що не дозволяють повною мірою реалізувати потенціал технології на промисловому рівні. Проте поступова модернізація матеріально-технічної бази, адаптація процесів до умов великого виробництва і застосування програм державної підтримки інновацій можуть істотно зменшити ці обмеження. Водночас ефективне управління внутрішніми ресурсами підприємства, раціональний розподіл витрат і підвищення кваліфікації персоналу створюють реальні передумови для стабільного розвитку технології в середньостроковій перспективі [37;38].

Отже, результати аналізу свідчать, що сильні сторони технології значно переважають над слабкими, формуючи основу для подальшого зростання й утвердження на ринку. Екологічність, інноваційність, безпечність і якість є

ключовими чинниками, які визначають її стратегічні переваги. Усунення або мінімізація слабких сторін шляхом залучення інвестицій, удосконалення технічної бази, оптимізації виробничих процесів і розробки ефективних маркетингових стратегій сприятимуть розширенню можливостей застосування цієї технології у промислових масштабах. У перспективі така система зберігання може стати еталоном сталого розвитку для української харчової промисловості, поєднуючи високу якість, екологічну відповідальність і економічну доцільність виробництва.

Аналіз зовнішнього середовища дає змогу оцінити можливості та загрози, що впливають на розвиток технології зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами в сучасних ринкових умовах. У таблиці 5.2 представлено систематизацію основних зовнішніх факторів, їх рівень впливу, ймовірність реалізації та потенційні наслідки для ефективності впровадження й комерціалізації технології [39;40].

Таблиця 5.2 – Дослідження зовнішніх можливостей та загроз для технології зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами

№	Фактор	Опис	Рівень впливу (високий/середній/низький)	Ймовірність реалізації (1-5)	Потенційний ефект
Можливості (O)					
1	Зростання попиту на екологічно чисті продукти	Тенденція до здорового харчування стимулює розвиток сегменту «еко»	Високий	5	Розширення ринку збуту, підвищення доходів
2	Державна підтримка інноваційних технологій	Існують програми грантів і пільгового кредитування	Середній	4	Можливість залучення інвестицій і зниження витрат
3	Вихід на міжнародні ринки	Попит на продукцію з натуральними інгредієнтами зростає у ЄС і Азії	Високий	5	Збільшення експорту та підвищення престижу бренду
4	Співпраця з науковими установами	Підвищення наукової обґрунтованості технології	Середній	3	Розширення інноваційного потенціалу підприємства
5	Підвищення екологічної свідомості споживачів	Зростає довіра до натуральних технологій обробки	Високий	4	Формування сталого кола споживачів
Загрози (T)					

1	Посилення конкуренції	Активний розвиток аналогічних технологій зберігання у конкурентів	Високий	5	Може знизити частку ринку підприємства
2	Нестабільність економічного середовища	Коливання валютного курсу, інфляція, дефіцит ресурсів	Високий	4	Підвищення собівартості виробництва
3	Зміни у законодавстві	Нові вимоги до маркування, стандартів безпеки	Середній	3	Необхідність адаптації документації і сертифікації
4	Кліматичні ризики	Зміни погоди впливають на якість сировини (гусей, кормів)	Середній	3	Зменшення стабільності поставок
5	Обмежений доступ до фінансування	Зниження інвестиційної активності банків і фондів	Високий	4	Уповільнення модернізації та масштабування

Джерело: складено автором на основі [39;40]

Результати аналізу зовнішніх можливостей і загроз для технології зберігання м'яса гусей із використанням природних антиоксидантів свідчать про наявність сприятливого середовища для її розвитку, але водночас – про необхідність стратегічного управління ризиками, що формуються під впливом нестабільних економічних і ринкових умов. Сучасні тенденції харчової промисловості характеризуються активним переходом до екологічно безпечних і натуральних технологій, що створює широкий простір для впровадження інноваційних рішень, орієнтованих на використання природних антиоксидантів. Зростання попиту на органічну продукцію, підвищення екологічної свідомості споживачів і підтримка з боку держави сприяють формуванню позитивного ринкового іміджу таких технологій, відкриваючи можливості для розширення ринків збуту як на національному, так і на міжнародному рівнях. Особливе значення мають програми грантового фінансування, пільгового кредитування та міжнародні ініціативи зі сприяння сталому розвитку, що створюють реальні умови для зниження інвестиційних бар'єрів у процесі впровадження нових технологічних рішень [39;40].

Зовнішні можливості тісно пов'язані зі зростанням інтересу споживачів до продукції з натуральними інгредієнтами та функціональними властивостями. Це сприяє зміцненню позицій підприємств, що впроваджують подібні інновації, та створює конкурентні переваги на ринку. Розвиток партнерств із науково-дослідними установами і технологічними центрами

забезпечує підвищення наукової обґрунтованості технологічного процесу, стимулює пошук нових методів оптимізації складу антиоксидантів, їх концентрації та способів застосування. Водночас розширення міжнародного співробітництва відкриває можливості для комерціалізації технології за межами України, особливо у країнах Європейського Союзу, де існує підвищений попит на екологічно чисті продукти та інноваційні рішення у сфері харчування.

Однак реалізація цих можливостей супроводжується низкою загроз, що можуть істотно вплинути на стабільність розвитку технології. Найбільш критичними серед них є посилення конкуренції, економічна нестабільність, кліматичні ризики та законодавчі зміни. Зростання кількості виробників, які впроваджують схожі інноваційні підходи, посилює боротьбу за частку ринку і потребує активнішої маркетингової стратегії для формування довіри споживачів до конкретного бренду. Економічні ризики, зокрема коливання валютного курсу, інфляційні процеси й нестача оборотних коштів, можуть призвести до подорожчання виробництва та зниження його рентабельності. Законодавчі зміни у сфері харчової безпеки або експортного регулювання також здатні впливати на умови сертифікації і маркування продукції, що потребує адаптивності підприємства до нових вимог ринку. Крім того, кліматичні зміни, що впливають на якість сировини, і обмежений доступ до зовнішнього фінансування створюють додаткові виклики для стабільності технологічного процесу [39;40].

Таким чином, аналіз зовнішнього середовища свідчить, що потенційні можливості значно переважають над загрозами, але їх реалізація потребує системного підходу до стратегічного управління та диверсифікації ризиків. Оптимальне використання державних і міжнародних програм підтримки, активізація наукового співробітництва, підвищення ефективності комунікацій із цільовими споживачами та впровадження механізмів екологічного менеджменту забезпечать не лише успішне впровадження технології, а й стійке її функціонування в умовах динамічного конкурентного середовища. Це

створить основу для формування позитивного іміджу вітчизняних виробників на світовому ринку екологічно безпечних продуктів харчування.

Узагальнюючи результати аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища технології зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами, слід відзначити, що розроблена технологія має значний інноваційний, економічний і екологічний потенціал. Вона ґрунтується на сучасних принципах сталого розвитку, безпечності харчових продуктів і біотехнологічних підходах до збереження якості сировини. Внутрішні переваги технології, зокрема екологічність, інноваційність та подовжений термін зберігання без синтетичних консервантів, формують основу конкурентоспроможності, тоді як зовнішні можливості, такі як державна підтримка, зростання попиту на екопродукти та інтеграція у міжнародні ринки, створюють сприятливе середовище для її масштабування. Разом із тим, наявні ризики, пов'язані з економічною нестабільністю, високими інвестиційними витратами та конкуренцією, потребують стратегічного управління і комплексного підходу до їх мінімізації. Реалізація потенціалу технології можлива за умови ефективного поєднання внутрішніх ресурсів підприємства з ринковими можливостями, що забезпечить сталий розвиток, економічну доцільність і посилення позицій українських виробників на світовому ринку екологічно безпечних харчових продуктів.

5.2. Побудова матриці SWOT-аналізу та розроблення стратегій розвитку технології

Побудова матриці SWOT-аналізу становить ключовий етап стратегічного управління розвитком технології зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами, оскільки дає змогу комплексно дослідити взаємодію внутрішніх і зовнішніх чинників, що визначають ефективність її впровадження. На основі результатів попереднього аналізу формується стратегічна матриця, яка дозволяє встановити оптимальні напрями розвитку

технології, поєднати сильні сторони з можливостями зовнішнього середовища та мінімізувати вплив загроз і слабких сторін. Такий підхід забезпечує науково обґрунтоване формування стратегічних рішень, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, стабільність виробництва та дотримання принципів сталого розвитку харчової промисловості.

Отже, матриця SWOT-аналізу дає змогу узагальнити результати дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища технології зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами та сформуванню комплекс стратегічних рішень. У таблиці 5.3 наведено основні напрями розвитку, вдосконалення та мінімізації ризиків, що забезпечують підвищення ефективності, конкурентоспроможності й стійкості технології у довгостроковій перспективі [37-40].

Таблиця 5.3 – Матриця SWOT-аналізу технології зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами

	Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
Можливості (O)	<p>SO – стратегії розвитку</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Використати високий рівень екологічності та безпечності технології для позиціонування продукції як органічної на внутрішньому та зовнішньому ринках. 2. Залучити державні, регіональні та міжнародні грантові програми для фінансування модернізації обладнання та підвищення енергоефективності виробництва. 3. Використати інноваційність технології як маркетинговий інструмент для формування позитивного іміджу підприємства серед споживачів і партнерів. 4. Налагодити стратегічну співпрацю з науково-дослідними установами для вдосконалення складу природних антиоксидантів і підвищення ефективності процесу. 5. Запровадити експортну стратегію з орієнтацією на ринки ЄС, де зростає попит на продукцію з натуральними компонентами. 6. Створити систему сертифікації відповідно до вимог ISO 22000 та HACCP для підвищення довіри споживачів. 	<p>WO – стратегії вдосконалення</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Використати державні програми підтримки малого і середнього бізнесу для зниження початкових витрат на впровадження технології. 2. Реалізувати маркетингову кампанію, спрямовану на популяризацію продукції з природними антиоксидантами серед споживачів. 3. Впровадити навчальні програми та стажування для персоналу з метою підвищення кваліфікації. 4. Використати партнерство з технологічними компаніями для спільного виробництва обладнання з нижчою собівартістю. 5. Оптимізувати логістичні процеси та зберігання для зменшення витрат і втрат продукції. 6. Розробити внутрішню систему контролю якості для стабілізації параметрів технологічного процесу.
н	<p>ST – стратегії захисту</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Використати наукову обґрунтованість і технологічну новизну як бар'єр для входу конкурентів у сегмент екопродуктів. 2. Забезпечити постійний моніторинг змін у законодавстві, адаптуючи виробництво до нових стандартів безпеки та сертифікації. 3. Використати високий рівень контролю 	<p>WT – стратегії мінімізації ризиків</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Скоротити залежність від дорогого обладнання шляхом лізингових або аутсорсингових програм у сфері холодильної техніки. 2. Розробити поетапний план інвестицій у модернізацію з урахуванням прогнозів рентабельності.

	<p>якості як конкурентну перевагу у випадку посилення вимог регуляторів.</p> <p>4. Застосувати стратегію диверсифікації постачальників сировини для зниження залежності від кліматичних ризиків.</p> <p>5. Розробити механізм антикризового управління, який дозволить швидко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури.</p> <p>6. Використати сучасні цифрові технології для моніторингу процесів зберігання та зниження витрат.</p>	<p>3. Запровадити гнучку фінансову політику для мінімізації наслідків економічної нестабільності.</p> <p>4. Використати внутрішні ресурси підприємства для організації навчання персоналу без залучення зовнішніх консультантів.</p> <p>5. Створити фонд резервування для покриття можливих збитків від коливань попиту або збоїв постачання.</p> <p>6. Впровадити систему планування ризиків (Risk Management), орієнтовану на стабілізацію виробничої діяльності у кризових ситуаціях.</p>
--	---	--

Джерело: складено автором на основі [37-40]

Результати SWOT-аналізу технології зберігання м'яса гусей із використанням природних антиоксидантів свідчать про наявність вагомого стратегічного потенціалу для її розвитку за умови системного поєднання внутрішніх ресурсів підприємства з можливостями зовнішнього середовища. Сформована матриця дозволяє обґрунтувати комплекс взаємопов'язаних стратегій, спрямованих на використання сильних сторін технології для досягнення ринкових переваг, подолання слабких сторін, реалізацію сприятливих можливостей і нейтралізацію потенційних загроз. Такий підхід сприяє формуванню цілісної системи управління технологічним процесом, орієнтованої на підвищення якості, ефективності та екологічної безпечності продукції.

SO-стратегії зосереджуються на активному використанні інноваційного потенціалу технології, її екологічності та відповідності міжнародним стандартам безпечності. Поєднання природних антиоксидантів із сучасними методами обробки сировини створює передумови для виходу на ринки органічних і функціональних продуктів, що користуються зростаючим попитом у споживачів. Розвиток партнерських зв'язків із науковими установами, залучення грантових програм та впровадження систем сертифікації сприятимуть підвищенню технологічного рівня виробництва і забезпечать стабільність позицій на внутрішньому й зовнішньому ринках. Реалізація таких заходів дозволяє посилити бренд підприємства, розширити

канали збуту та закріпити імідж виробника якісної, безпечної та інноваційної продукції [37-40].

WO-стратегії спрямовані на усунення внутрішніх обмежень, передусім високої собівартості та залежності від кваліфікації персоналу. Їх реалізація можлива шляхом використання державних програм підтримки малого й середнього бізнесу, упровадження сучасних методів навчання кадрів і цифровізації виробничих процесів. Створення партнерств із технологічними компаніями для виготовлення обладнання з нижчими витратами дозволить скоротити капітальні інвестиції та підвищити ефективність ресурсного використання. Оптимізація логістичних процесів, контроль якості на кожному етапі технологічного циклу та маркетингова активність у напрямі популяризації екопродуктів сприятимуть підвищенню рентабельності виробництва й упізнаваності бренду.

ST-стратегії мають на меті захист підприємства від зовнішніх загроз шляхом використання його сильних сторін. До пріоритетних напрямів належать удосконалення системи моніторингу ризиків, підвищення гнучкості технологічних процесів і зміцнення системи контролю якості відповідно до вимог HACCP та ISO 22000. Завдяки цьому технологія набуває здатності до адаптації в умовах змін законодавства, нестабільності економічної ситуації чи загострення конкуренції. Використання цифрових технологій для контролю умов зберігання м'яса та прогнозування ризиків дозволяє підвищити ефективність управлінських рішень і зменшити виробничі втрати.

WT-стратегії зосереджуються на мінімізації слабких сторін у поєднанні з попередженням загроз. Основні заходи передбачають впровадження програм лізингу для оновлення обладнання, розроблення поетапного плану інвестицій, формування фінансових резервів і застосування системи управління ризиками. Такі рішення створюють умови для стабільного функціонування підприємства в умовах економічної невизначеності та сприяють поступовому зниженню виробничих витрат [37-40].

Узагальнюючи результати SWOT-аналізу, можна зазначити, що стратегічна ефективність технології зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами визначається здатністю підприємства поєднати свої внутрішні переваги з ринковими можливостями та одночасно контролювати ризики зовнішнього середовища. Запропонований комплекс стратегій формує підґрунтя для довгострокового розвитку інноваційної технології, її інтеграції в екологічно орієнтований сектор харчової промисловості та зміцнення конкурентних позицій України на світовому ринку натуральних і безпечних продуктів харчування.

РОЗДІЛ 6. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

6.1. Організаційно-правові та технічні засади охорони праці у процесі виробництва і зберігання м'яса гусей

Раціональна організація охорони праці у виробництві та зберіганні м'яса гусей ґрунтується на поєднанні правових, організаційних і технічних механізмів, спрямованих на забезпечення безпечних і здорових умов праці персоналу. Дотримання вимог законодавства України про охорону праці, а також стандартів санітарної, пожежної та електробезпеки є необхідною умовою стабільного функціонування харчових підприємств. Система управління охороною праці у цій сфері передбачає запобігання виробничим ризикам, впровадження сучасних засобів колективного й індивідуального захисту, а також постійний контроль за станом виробничого середовища.

Нормативно-правове забезпечення охорони праці у м'ясній промисловості становить основу ефективного функціонування системи безпеки на підприємствах харчового профілю. У таблиці 6.1 подано основні законодавчі та нормативні акти, що регулюють організаційні, гігієнічні, технічні й правові аспекти охорони праці під час виробництва та зберігання м'яса гусей [41;42].

Таблиця 6.1 – Нормативно-правове забезпечення охорони праці у процесі виробництва і зберігання м'яса гусей

№	Нормативно-правовий документ	Сфера регулювання	Ключові положення	Значення для підприємства
1	Закон України «Про охорону праці»	Загальні вимоги безпеки праці	Встановлює права та обов'язки роботодавців і працівників, порядок управління охороною праці	Визначає правову основу створення безпечних умов праці
2	Кодекс законів про працю України (КЗпП)	Трудові відносини	Регламентує режим роботи, відпочинку,	Забезпечує соціальний

			охорону праці жінок і молоді	захист працівників
3	Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»	Гігієнічні вимоги	Визначає норми санітарного контролю на харчових підприємствах	Гарантує відповідність санітарним нормам виробництва
4	НПАОП 15.0-1.01-14 «Правила охорони праці у м'ясній промисловості»	Галузеві стандарти	Регламентує безпечну експлуатацію обладнання, роботу з холодильними установками	Забезпечує дотримання техніки безпеки на всіх етапах виробництва
5	ДСТУ ISO 45001:2019 «Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці»	Міжнародні стандарти	Визначає вимоги до системного управління ризиками та профілактики травматизму	Підвищує рівень відповідності підприємства міжнародним нормам
6	ДСТУ 4161-2003 «Безпечність м'яса та м'ясних продуктів»	Галузева безпечність харчових продуктів	Містить вимоги до умов виробництва, зберігання і транспортування м'яса	Забезпечує контроль якості й безпечності продукції

Джерело: складено автором на основі [41;42]

Комплексний аналіз нормативно-правового забезпечення охорони праці у процесі виробництва і зберігання м'яса гусей свідчить, що ефективна система управління безпекою праці в харчовій промисловості формується на основі поєднання державних, галузевих та міжнародних нормативних актів. Ця система покликана забезпечити не лише фізичний захист працівників, а й стабільність технологічного процесу, відповідність продукції санітарним, ветеринарним і екологічним вимогам. Законодавчі акти України визначають правові, організаційні та економічні засади охорони праці, тоді як галузеві нормативи конкретизують практичні механізми їх реалізації на підприємствах м'ясної промисловості. У цій сфері охорона праці набуває особливого значення, оскільки процеси забою, обвалювання, охолодження та зберігання м'яса пов'язані з підвищеним ризиком травматизму, впливом низьких температур, контактом із біологічними агентами та використанням складного технічного обладнання [41;42].

Базовим документом, який визначає загальні принципи безпеки праці, виступає Закон України «Про охорону праці», що встановлює правові гарантії

працівників, вимоги до створення безпечних і нешкідливих умов праці, а також механізм державного нагляду за їх дотриманням. У поєднанні з положеннями Кодексу законів про працю України (КЗпП) цей закон забезпечує регулювання трудових відносин, порядок проведення інструктажів, атестації робочих місць і відповідальність роботодавців за порушення вимог безпеки. Додаткову роль відіграє Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», який регламентує гігієнічні вимоги до умов праці, санітарного утримання виробничих приміщень і технологічного обладнання, контролює допустимі параметри мікроклімату та освітленості на підприємствах харчового профілю. Його виконання гарантує не лише безпечні умови праці для персоналу, а й належний рівень санітарної безпеки харчової продукції.

Значну роль у формуванні безпечного виробничого середовища відіграють галузеві стандарти, зокрема НПАОП 15.0-1.01-14 «Правила охорони праці у м'ясній промисловості», що визначають вимоги до експлуатації холодильного, різального, пакувального обладнання, систем вентиляції, транспортування та утилізації відходів. Дотримання цих вимог дозволяє зменшити ймовірність виробничого травматизму, запобігти аваріям, отруєнням і техногенним інцидентам. Крім того, підприємства м'ясної промисловості зобов'язані впроваджувати системи управління безпекою праці на основі міжнародних стандартів ISO, серед яких ключову роль відіграє ДСТУ ISO 45001:2019. Цей стандарт передбачає системний підхід до ідентифікації ризиків, розроблення профілактичних заходів і моніторингу безпечності виробничих процесів, що особливо актуально для підприємств, які прагнуть вийти на міжнародні ринки [41;42].

Окремої уваги потребує дотримання вимог ДСТУ 4161-2003 «Безпечність м'яса та м'ясних продуктів», який регламентує санітарно-технічні умови виробництва, зберігання, транспортування й реалізації продукції. Його виконання сприяє підвищенню рівня гігієнічної безпеки, попередженню мікробіологічного обсіменіння та забезпеченню стабільності

органолептичних показників м'яса протягом усього технологічного циклу. У сучасних умовах інтеграції України до європейського ринку вимоги цього стандарту узгоджуються з положеннями систем HACCP та ISO 22000, що забезпечує гармонізацію національної нормативної бази з міжнародними принципами харчової безпеки [41;42].

Таким чином, нормативно-правове забезпечення охорони праці у сфері виробництва і зберігання м'яса гусей виконує комплексну функцію, спрямовану на збереження життя та здоров'я працівників, запобігання виробничим травмам і формування культури безпечної праці. Його реалізація передбачає інтеграцію правових, технічних, організаційних і освітніх механізмів у єдину систему управління ризиками. Своєчасне оновлення нормативної бази, дотримання галузевих стандартів і впровадження міжнародних практик управління безпекою забезпечують не лише стабільну діяльність підприємства, а й підвищують його конкурентоспроможність, репутацію та відповідність принципам сталого розвитку харчової промисловості.

Забезпечення безпечних умов праці під час виробництва і зберігання м'яса гусей вимагає комплексного застосування технічних, організаційних та профілактичних заходів. У таблиці 6.2 наведено основні потенційно небезпечні фактори технологічного процесу, а також відповідні засоби запобігання виробничим ризикам і засоби індивідуального захисту персоналу [43;44].

Таблиця 6.2 – Технічні та організаційні заходи безпеки під час виробництва і зберігання м'яса гусей

№	Етап технологічного процесу	Потенційні небезпечні фактори	Технічні заходи безпеки	Організаційні заходи	Засоби індивідуального захисту
1	Підготовка сировини	Порізи, контакт із забрудненою сировиною	Використання ергономічних столів, нековзних покриттів	Проведення інструктажів з техніки безпеки	Захисні рукавички, фартух, навушники

2	Промивання тушок	Опіки, підвищена вологість, слизькі поверхні	Встановленн я систем зливу та вентиляції	Контроль мікроклімату, своєчасне прибирання	Гумові чоботи, водонепроникн ий одяг
3	Обробка антиоксидантни ми розчинами	Контакт зі шкідливими речовинами, випари	Автоматизац ія процесу розпилення, герметизація ємностей	Перевірка дозування і концентрації розчинів	Респіратор, захисні окуляри
4	Заморожування	Низька температура, обмороження	Ізоляція холодильних камер, сигналізація температур	Обмеження часу перебування у холодних зонах	Термозахисний одяг, рукавиці
5	Зберігання продукції	Витік холодоагентів, ураження струмом	Регулярна перевірка холодильного обладнання	Своєчасне технічне обслуговуван ня	Діелектричні рукавички
6	Пакування та маркування	Механічні травми, порізи	Захисні екрани на машинах пакування	Навчання персоналу правилам роботи з обладнанням	Захисні окуляри, рукавички
7	Транспортуванн я готової продукції	Механічні пошкодження, переохолоджен ня	Контроль температури у транспорті, фіксація вантажу	Медичні огляди водіїв і вантажників	Спецодяг, рукавиці, сигнальні жилети

Джерело: складено автором на основі [43;44]

Аналіз технічних та організаційних заходів безпеки, наведених у таблиці 6.2, дає змогу констатувати, що забезпечення охорони праці під час виробництва і зберігання м'яса гусей є багатокомпонентним процесом, який охоплює всі етапи технологічного циклу від підготовки сировини до транспортування готової продукції. Кожен виробничий етап характеризується специфічними ризиками, пов'язаними з механічними, термічними, хімічними та електричними впливами, що вимагає застосування диференційованих заходів безпеки. Основою ефективної системи запобігання травматизму є технічна модернізація обладнання, дотримання санітарно-гігієнічних норм і чітка організація праці, спрямована на мінімізацію небезпечних виробничих ситуацій [43;44].

На початкових етапах технологічного процесу, зокрема під час підготовки та промивання сировини, переважають ризики порізів, падінь і контакту з біологічно небезпечними матеріалами. Їх усунення досягається завдяки використанню ергономічного обладнання, нековзних робочих поверхонь і вентиляційних систем, що підтримують оптимальний мікроклімат у приміщеннях. Особливої уваги потребують процеси, пов'язані з використанням антиоксидантних розчинів, де на перший план виходить необхідність герметизації ємностей, автоматизації подачі речовин і застосування засобів індивідуального захисту, таких як респіратори, окуляри та захисний одяг. Ці заходи дають змогу уникнути хімічного ураження працівників і зберегти стабільність технологічного середовища.

Під час заморожування та зберігання продукції головним завданням стає попередження впливу низьких температур і запобігання витокам холодоагентів. Використання термозахисного одягу, діелектричних рукавиць і систем автоматичного контролю температурного режиму мінімізує ризики обморожень та електротравм. Водночас організаційні заходи, як-от регламентація тривалості перебування у холодних зонах і регулярне технічне обслуговування холодильного обладнання, сприяють стабільній роботі виробничої інфраструктури. На завершальних етапах пакування, маркування та транспортування продукції важливими залишаються профілактика механічних травм, контроль температури в транспортних засобах і медичні огляди працівників, що забезпечують безперервність холодового ланцюга та безпечність готового продукту [43;44].

Таким чином, ефективність системи безпеки на підприємствах м'ясної промисловості залежить від комплексного поєднання технічних і організаційних рішень, що охоплюють як модернізацію виробничого обладнання, так і формування культури безпечної праці серед персоналу. Впровадження таких заходів забезпечує зниження виробничого травматизму, підвищення надійності технологічних процесів, дотримання міжнародних стандартів безпечності харчового виробництва та сприяє створенню стійкої

системи управління охороною праці, орієнтованої на профілактику ризиків і збереження здоров'я працівників.

Узагальнюючи результати дослідження організаційно-правових та технічних засад охорони праці у процесі виробництва і зберігання м'яса гусей, можна зазначити, що система безпеки на підприємствах харчової промисловості формується на основі взаємодії нормативно-правового регулювання, технічного оснащення, профілактичних заходів та контролю умов праці. Комплексне виконання вимог законодавства, галузевих стандартів і міжнародних норм створює передумови для запобігання виробничим ризикам, зниження рівня травматизму та підвищення загальної ефективності виробничих процесів. Раціональне поєднання правових, технічних і організаційних механізмів забезпечує стабільне функціонування підприємства, сприяє збереженню здоров'я працівників, підтриманню високого рівня якості продукції та підвищенню конкурентоспроможності м'ясної галузі в умовах сталого розвитку.

6.2. Безпека технологічного процесу, електро- та пожежна безпека, дії в надзвичайних ситуаціях

Забезпечення безпеки технологічного процесу у виробництві та зберіганні м'яса гусей має першочергове значення для збереження життя і здоров'я працівників, стабільності виробництва та якості продукції. Дотримання вимог електро- і пожежної безпеки, а також готовність персоналу до дій у разі надзвичайних ситуацій формують комплексну систему запобігання аваріям, травмам і матеріальним збиткам.

Забезпечення електро- та пожежної безпеки у процесі виробництва і зберігання м'яса гусей потребує системного підходу, який охоплює як технічні, так і організаційні заходи. У таблиці 6.3 наведено основні напрями безпеки, потенційні небезпечні фактори, методи їх запобігання та нормативно-правові документи, що регламентують вимоги до експлуатації

електроустановок, освітлення, пожежного захисту та холодильного обладнання [45;46].

Таблиця 6.3 – Система забезпечення електро- та пожежної безпеки у процесі виробництва і зберігання м'яса гусей

№	Напрямок безпеки	Потенційні небезпечні фактори	Технічні заходи безпеки	Організаційні заходи	Нормативна база
1	Електробезпека	Ураження електричним струмом, коротке замикання	Використання заземлення, автоматичних вимикачів, ізоляція проводки	Проведення щоквартальних перевірок стану електромереж, допуск до роботи лише навченого персоналу	НПАОП 40.1-1.21-98, ДСТУ EN 50110-1:2014
2	Освітлення робочих зон	Недостатня освітленість, зорове перенапруження	Використання світильників з пилозахистом, аварійного освітлення	Регулювання рівня освітленості відповідно до СанПіН 2.2.2/2.4.1340-03	ДБН В.2.5-28:2018
3	Пожежна безпека у виробничих приміщеннях	Займання електроприладів, коротке замикання	Установка автоматичних пожежних сигналізацій, систем вогнегасіння	Проведення інструктажів, створення добровільної пожежної дружини	Кодекс цивільного захисту України, НАПБ А.01.001-2014
4	Зберігання горючих матеріалів	Пожежа через порушення умов зберігання	Використання негорючих матеріалів у конструкціях камер, температурний контроль	Ведення журналу обліку техноглядів обладнання	ДСТУ EN 13501-1:2016
5	Використання холодильного обладнання	Витік холодоагентів, займання компресорів	Автоматизований контроль температури, вентиляція компресорних приміщень	Регулярне технічне обслуговування та перевірка герметичності систем	ДСТУ EN 378-1:2016

Джерело: складено автором на основі [45;46]

Аналіз системи забезпечення електро- та пожежної безпеки у процесі виробництва і зберігання м'яса гусей засвідчує, що ефективне функціонування

підприємства можливе лише за умови комплексного поєднання технічних, організаційних і нормативно-правових заходів у єдиній системі управління ризиками. Харчова промисловість належить до галузей підвищеної небезпеки, оскільки поєднує використання електрообладнання, холодильних установок, горючих матеріалів і складних технологічних процесів. Тому забезпечення безпечних умов праці персоналу та стабільності технологічного середовища потребує дотримання чітких стандартів експлуатації, профілактичного обслуговування та постійного контролю стану технічних систем.

З погляду електробезпеки особлива увага приділяється надійності ізоляції проводки, системам заземлення, автоматичному вимкненню струму при перевантаженнях і коротких замиканнях. Виконання вимог НПАОП 40.1-1.21-98 та ДСТУ EN 50110-1:2014 гарантує захист працівників від ураження електричним струмом, а регулярні перевірки електромереж і цільове навчання персоналу сприяють підвищенню рівня технічної грамотності та відповідальності. Раціональна організація освітлення робочих зон впливає не лише на комфорт, але й на безпечність праці, знижуючи ризик нещасних випадків через втому зору або недостатню видимість [45;46].

Пожежна безпека у м'ясопереробній галузі передбачає створення комплексної системи технічного захисту, що включає автоматичні системи пожежної сигналізації, спринклерні установки, засоби локального гасіння та евакуаційне освітлення. У виробничих і холодильних приміщеннях основні ризики пов'язані з короткими замиканнями, витокami холодоагентів і займанням компресорів, тому необхідне постійне технічне обслуговування, належна вентиляція й суворе дотримання регламентів експлуатації. Відповідно до Кодексу цивільного захисту України та НАПБ А.01.001-2014, кожне підприємство має забезпечувати регулярні інструктажі персоналу й утримувати добровільну пожежну дружину для оперативного реагування у разі надзвичайної ситуації.

Важливе значення має дотримання правил зберігання горючих матеріалів і правильна експлуатація холодильного обладнання, оскільки

недотримання температурних та технічних параметрів може спричинити аварійні ситуації або пожежу. Використання систем автоматичного контролю температури, сигналізації витоків і вогнестійких конструкцій відповідно до вимог ДСТУ EN 13501-1:2016 і ДСТУ EN 378-1:2016 підвищує рівень безпеки, мінімізуючи ризики, пов'язані з людським фактором [45;46].

Отже, система електро- та пожежної безпеки у процесі виробництва і зберігання м'яса гусей ґрунтується на принципах профілактики, технологічної надійності та професійної відповідальності працівників. Її ефективність визначається не лише технічним оснащенням, а й належною організаційною культурою, дисципліною та чітким дотриманням нормативно-правових вимог. Реалізація цих принципів забезпечує безпечне функціонування виробництва, зниження ризику надзвичайних ситуацій і формування стійкої системи управління безпекою у харчовій промисловості.

Алгоритм дій персоналу у разі виникнення надзвичайних ситуацій визначає послідовність оперативних заходів, спрямованих на мінімізацію наслідків аварій, пожеж, технічних збоїв або інших небезпечних подій у виробничому процесі. У таблиці 6.4 подано типові види надзвичайних ситуацій, їх можливі причини, першочергові дії працівників і адміністрації, а також необхідні засоби реагування, що забезпечують швидке відновлення безпечного функціонування підприємства [47;48].

Таблиця 6.4 – Алгоритм дій персоналу у разі виникнення надзвичайних ситуацій

№	Вид надзвичайної ситуації	Потенційні причини	Первинні дії працівників	Дії адміністрації підприємства	Засоби та ресурси реагування
1	Пожежа у виробничому приміщенні	Коротке замикання, займання жиру, порушення правил експлуатації обладнання	Негайне відключення електропостачання, повідомлення чергового персоналу, евакуація людей	Виклик пожежної служби, локалізація осередку займання, перевірка системи вентиляції	Вогнегасники, система пожежної сигналізації, аварійне освітлення

2	Витік холодоагентів у морозильних установках	Пошкодження герметичності систем, технічний знос компресорів	Припинення роботи установки, провітрювання приміщення, евакуація персоналу	Виклик аварійної служби, контроль концентрації газів, технічне обстеження обладнання	Детектори газу, вентиляційна система, ЗІЗ органів дихання
3	Ураження електричним струмом	Пошкодження ізоляції, дотик до струмоведучих частин	Відключення живлення, надання домедичної допомоги потерпілому	Оповіщення служби охорони праці, оформлення акту Н-1	Діелектричні рукавички, аптечка першої допомоги
4	Хімічне ураження (при роботі з антиоксидантами)	Перевищення концентрації розчинів, розлив рідини	Ізоляція зони, промивання ураженої ділянки, звернення до медпункту	Повідомлення санітарної служби, утилізація відходів	Індивідуальні засоби захисту, сорбенти, вентиляція
5	Порушення холодового ланцюга	Відмова систем охолодження, знеструмлення	Контроль температури, переміщення продукції до резервних камер	Відновлення енергопостачання, оцінка якості продукції	Аварійні генератори, термодатчики, моніторингова система

Джерело: складено автором на основі [47;48]

Аналіз алгоритму дій персоналу у разі виникнення надзвичайних ситуацій у процесі виробництва і зберігання м'яса гусей засвідчує, що ефективність реагування на аварійні події залежить від чіткої координації дій працівників, належної технічної підготовленості підприємства та впровадження системного підходу до управління ризиками. Виробничі процеси, пов'язані з використанням електроустановок, холодильного обладнання, хімічних речовин і систем охолодження, характеризуються підвищеним рівнем небезпеки, тому своєчасне виявлення й усунення потенційних загроз є запорукою збереження життя персоналу, цілісності майна та стабільності технологічного циклу.

Ключовим аспектом організації безпеки виступає завчасне розроблення алгоритмів дій у різних сценаріях надзвичайних ситуацій. Зокрема, під час пожежі важливе значення має негайне відключення електропостачання, евакуація людей і використання первинних засобів пожежогасіння, що

дозволяє мінімізувати поширення вогню до прибуття спеціалізованих служб. При вибуку холодоагентів пріоритетом стає захист органів дихання, швидке провітрювання приміщення та ізоляція небезпечної зони, тоді як при ураженні електричним струмом першочерговими діями виступають знеструмлення обладнання й надання домедичної допомоги потерпілому. Ефективне реагування вимагає постійного тренування персоналу, наявності аптечок, діелектричних засобів захисту, вогнегасників і вентиляційних систем, здатних підтримувати безпечний мікроклімат у приміщеннях.

Особливу увагу слід приділяти ситуаціям, пов'язаним із порушенням холодового ланцюга, оскільки такі інциденти можуть призвести до втрати якості продукції та виникнення мікробіологічних ризиків. Наявність резервних холодильних камер, систем моніторингу температури та аварійних джерел живлення забезпечує контроль над збереженням безпечних умов зберігання. Крім того, важливе значення має наявність налагодженої комунікації між працівниками і службами охорони праці, що дає змогу своєчасно виявляти відхилення й організувати локалізацію загроз [47;48].

Отже, побудована система дій у разі надзвичайних ситуацій формує основу превентивного управління виробничими ризиками. Її впровадження сприяє підвищенню готовності персоналу до дій у критичних умовах, скороченню часу реагування, зниженню ймовірності матеріальних втрат і забруднення навколишнього середовища. Комплексність і послідовність таких заходів забезпечують стійкість виробничого процесу, відповідність вимогам законодавства України у сфері цивільного захисту та охорони праці, а також підвищують рівень безпечності підприємства загалом.

Узагальнюючи результати аналізу безпеки технологічного процесу, електро- та пожежної безпеки, а також дій персоналу у надзвичайних ситуаціях, можна констатувати, що формування на підприємствах системи комплексного управління ризиками виступає ключовою умовою стабільності виробництва і збереження життя працівників. Забезпечення безпеки у м'ясопереробній галузі передбачає поєднання технічних, організаційних і

нормативно-правових рішень, спрямованих на запобігання аваріям, травматизму та втратам продукції. Раціональне використання сучасного обладнання, автоматизованих систем контролю, засобів пожежогасіння та вентиляції створює передумови для мінімізації ризиків, пов'язаних з експлуатацією холодильних установок і електрообладнання. Водночас важливу роль відіграє підготовка персоналу до дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, що забезпечує оперативність реагування, зменшує масштаб можливих наслідків і гарантує відновлення безпечного виробничого середовища. Комплексна реалізація заходів електро-, пожежної та техногенної безпеки сприяє не лише підвищенню рівня охорони праці, а й формуванню культури безпеки, яка визначає стійкість і конкурентоспроможність підприємства у сучасних умовах функціонування харчової промисловості.

ВИСНОВКИ

Сучасна харчова промисловість стоїть перед подвійним викликом: з одного боку, забезпечити високу якість та тривалий термін придатності продукції, з іншого – задовольнити вимоги свідомого споживача, який прагне споживати натуральні, безпечні для здоров'я продукти без використання хімічних добавок. У цьому контексті результати проведеного дослідження є особливо актуальними, оскільки стосуються вдосконалення технології зберігання м'яса гусей – високоякісного, але водночас вразливого до окислювальних процесів продукту – за допомогою природних антиоксидантів.

Протягом дослідження було проведено комплексний аналіз фізико-хімічних властивостей гусячого м'яса, його складу, особливостей окислювальних змін, а також глибоке вивчення антиоксидантних сполук природного походження, здатних ефективно запобігати псуванню продукту. Було встановлено, що основною проблемою у зберіганні гусячого м'яса є схильність до ліпідного окиснення, яке викликає погіршення смаку, кольору, запаху та зниження поживної цінності. Традиційні способи зберігання, такі як охолодження чи заморожування, не гарантують повного пригнічення цих процесів, особливо в довготривалій перспективі.

Природні антиоксиданти, зокрема екстракти розмарину, зеленого чаю, токоферолі (вітамін Е), аскорбінова кислота (вітамін С), а також куркумін, довели свою ефективність у зниженні інтенсивності окислення жирів, стабілізації кольору м'яса, покращенні текстури та аромату продукції. Їх застосування у формі маринадів, добавок до м'ясного фаршу, ін'єкційних розчинів або у складі активної упаковки сприяє не лише збереженню органолептичних властивостей продукту, але й підвищенню його безпеки для споживача.

Крім того, результати дослідження засвідчили, що комбіноване використання природних антиоксидантів із сучасними методами пакування (вакуум, модифікована газова атмосфера) створює синергічний ефект, що

дозволяє значно продовжити термін придатності м'яса без застосування штучних консервантів. Це особливо важливо з огляду на глобальні тенденції до “чистих етикеток” та органічного виробництва.

Окремої уваги заслуговують практичні рекомендації, розроблені на основі аналізу дослідницьких даних. Вони є цінними для впровадження в умовах м'ясопереробного виробництва, оскільки охоплюють усі етапи технологічного процесу – від обробки сировини до пакування та зберігання готової продукції. Навіть такі деталі, як необхідність навчання персоналу щодо правильного дозування антиоксидантів, розробка технологічних карт та використання сертифікованих натуральних інгредієнтів, підкреслюють практичну орієнтованість дослідження.

Проведене обґрунтування технологічних параметрів і опис технологічної та структурно-апаратної схеми процесу зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами дало змогу визначити оптимальні умови зберігання, що забезпечують стабільність якісних показників продукції. Удосконалена технологія передбачає поетапне охолодження, обробку антиоксидантними розчинами та контроль мікробіологічних параметрів, що сприяє подовженню терміну придатності та зниженню втрат. Встановлено, що застосування екстрактів розмарину, шавлії, зеленого чаю та токоферолу забезпечує уповільнення процесів окиснення, збереження природного кольору й аромату м'яса, а також підвищує екологічну безпечність технологічного процесу.

Комплексний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища технології зберігання м'яса гусей із природними антиоксидантами дозволив сформулювати систему стратегічних орієнтирів розвитку. Ідентифіковано ключові переваги технології – інноваційність, екологічність, відповідність міжнародним стандартам і високий споживчий потенціал. Розроблені стратегії розвитку за результатами SWOT-аналізу демонструють, що ефективно поєднання наукового підходу, модернізації виробництва та партнерства з

науковими установами забезпечує конкурентоспроможність технології на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Організаційно-правові, технічні та безпекові засади виробництва і зберігання м'яса гусей формують інтегровану систему охорони праці, електро- та пожежної безпеки, орієнтовану на мінімізацію виробничих ризиків. Забезпечення дотримання нормативно-правових актів, впровадження сучасних засобів контролю і профілактики, а також підготовка персоналу до дій у надзвичайних ситуаціях гарантують стабільність технологічного процесу й захист працівників. Такий підхід створює підґрунтя для сталого функціонування підприємства, підвищення рівня виробничої культури та безпечності харчового виробництва.

Таким чином, проведена робота не лише підтвердила доцільність використання природних антиоксидантів у зберіганні м'яса гусей, але й окреслила шляхи для вдосконалення технологічного процесу відповідно до вимог часу. Вона інтегрує фундаментальні знання з біохімії, харчової технології, безпеки харчування та інноваційного виробництва. Результати дослідження можуть бути використані як база для подальших наукових розвідок, а також як практичні рекомендації для підприємств, які прагнуть підвищити якість своєї продукції, мінімізувати втрати, відповідати екологічним стандартам і задовольняти зростаючі очікування споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Щербакова І. В. Антиоксиданти у харчовій промисловості: класифікація та сфери застосування. *Продовольча індустрія*. 2021. № 3. С. 21–26.
2. Кравченко С. П., Гурова Л. І. Натуральні антиоксиданти: властивості, механізми дії, перспективи застосування. *Харчова наука і технологія*. 2020. № 1(50). С. 14–22.
3. Гайдук В. М., Кондратюк О. І. Використання природних антиоксидантів у м'ясній промисловості. *Науковий вісник Львівського національного аграрного університету*. 2022. № 29. С. 119–124.
4. Рудаков С. М., Коломієць В. І. Біохімія м'яса і м'ясопродуктів. Вища освіта. 2018. 280 с.
5. Красильникова І. М. Нові підходи до зберігання м'ясної продукції. *Харчова промисловість*. 2021. № 4. С. 33–38.
6. Мельник Ю. С. Застосування рослинних екстрактів у м'ясопереробній галузі. *Харчові технології*. 2020. № 2. С. 45–49.
7. Мурашко Г. А., Колесникова С. Ю. Використання антиоксидантів у складі упаковки м'ясних виробів. *Упаковка*. 2022. № 2. С. 10–13.
8. Гринькова Т. В. Сучасні аспекти продовження термінів зберігання м'яса. *Технологія продуктів харчування*. 2021. № 3. С. 28–33.
9. Петренко Л. О. Антиоксиданти природного походження: переваги для харчової галузі. *Біологія та хімія*. 2020. № 1. С. 55–60.
10. Чухрай Н. В. Вплив екстрактів розмарину на якість охолодженого м'яса птиці. *Технічні науки та технології*. 2021. № 5. С. 78–82.
11. Савчук А. І., Ярошенко В. П. Стан та перспективи застосування природних консервантів у харчовій промисловості. *Продовольчі ресурси*. 2022. № 1. С. 63–70.
12. Ільченко А. В., Ткаченко С. М. Біохімічні основи застосування антиоксидантів у м'ясній промисловості. *Наукові праці ОНАХТ*. 2021. № 1(79). С. 96–101.

13. Попович О. П., Васильєв А. С. Роль антиоксидантів у забезпеченні якості м'ясної продукції. *Харчова промисловість*. 2020. № 6. С. 42–47.
14. Сидоренко Ю. В., Гончарук І. В. Застосування біологічно активних речовин у технології м'яса. *Технічні науки*. 2019. № 2. С. 91–95.
15. Білан Ю. С. Вплив екстрактів лікарських рослин на стійкість м'ясних продуктів. *Проблеми харчових технологій*. 2021. № 3. С. 16–22.
16. Лозинська Т. М., Рибак Л. О. Технологічні особливості використання природних антиоксидантів у кулінарії. *Харчові інновації*. 2020. № 2. С. 38–41.
17. Кравець О. В., Довгаль С. І. Застосування аскорбінової кислоти у зберіганні м'яса птиці. *Біотехнологія і харчова наука*. 2022. № 1. С. 59–64.
18. Олійник А. І. Вплив антиоксидантів на фізико-хімічні властивості м'ясної сировини. *Харчові технології і безпека*. 2021. № 5. С. 50–54.
19. Савицька Т. В., Гусєва Н. І. Перспективи використання ефірних олій як природних консервантів. *Харчова справа*. 2022. № 4. С. 31–35.
20. Литвиненко О. П. Застосування поліфенолів для збереження м'яса гусей. *Технології продуктів харчування*. 2021. № 2. С. 18–22.
21. Курило І. Б., Коваленко Т. С. Вітамін Е як ефективний антиоксидант у м'ясопереробці. *Біохімія і харчування*. 2020. № 1. С. 12–16.
22. Трофименко А. В. Комбіновані антиоксиданти у технологіях подовження термінів зберігання м'яса. *Технічні науки і харчова справа*. 2022. № 1. С. 45–49.
23. Pateiro M., Munekata P. E. S., Domínguez R., Rodríguez J. A., Barba F. J., Lorenzo J. M. Natural antioxidants from plant extracts in meat and meat products. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*. 2021. Vol. 20(6). P. 2131–2170.
24. Федоренко О. В., Лозинська Т. М. Технологічні особливості використання природних антиоксидантів у кулінарії. *Харчові інновації*. 2023. № 2. С. 38–41.

- 25.Харченко І. В., Білик О. М. Вплив екстрактів лікарських рослин на стійкість м'ясних продуктів. Проблеми харчових технологій. 2024. № 3. С. 16–22.
- 26.Целіщев О. Б., Мартинець Л. А. Сучасні технології та тренди логістики в аграрному секторі. Аграрна освіта: минуле, сучасне, майбутнє. 2023. С. 13.
- 27.Чухрай Н. В., Могутова В. Ф. Вплив екстрактів розмарину на якість охолодженого м'яса птиці. Технічні науки та технології. 2023. № 5. С. 78–82.
- 28.Liu F., Wang Y., Li R., Shi Y., Kong B. Effects of rosemary extract on color stability, lipid oxidation and antioxidant capacity of beef patties. *Meat Research*. 2019. Vol. 6(2). P. 72–79.
- 29.Радченко М. В., Курченко С. Ю. Вплив кормової пробіотичної добавки на продуктивність та якість м'яса у гусей. Сучасні проблеми науки, освіти та суспільства. 2023. С. 29.
- 30.Савицька Т. В., Гусєва Н. І. Перспективи використання ефірних олій як природних консервантів. Харчова справа. 2024. № 4. С. 31–35.
- 31.Arı, F., Sariçoban, C., & Şen Arslan, H. The effect of pomegranate and grape seed extracts on the shelf life of goose meat during refrigerated storage. *GIDA – Journal of Food*, 2023, 48(4), 657–666.
- 32.Nemati, Z., Golzar Adabi, S. H., & Bouyeh, M. Improving the quality characteristics and shelf life of meat from geese supplemented with vitamin E. *Foods*, 2020, 9(6), 798. MDPI.
- 33.Akbari, S. M., Ardekani, H. M., Sabour, H. The effect of using pomegranate peel powder and protexin probiotic on carcass traits, blood parameters, jejunal tissue morphology and intestinal microbial population of Japanese quails. *Revista Brasileira de Higiene e Sanidade Animal*, 2023, 17(1), 1–11.
- 34.Chauhan, P., Pradhan, S. R., Das, A., Nanda, P. K., Bandyopadhyay, S., Das, A. K. Inhibition of lipid and protein oxidation in raw ground pork by *Terminalia arjuna* fruit extract during refrigerated storage. *Asian-Australasian*

- Journal of Animal Sciences, 2019, 32(2), 265–273. DOI: 10.5713/ajas.17.0882.
35. Das, A. K., Nanda, P. K., Madane, P., Biswas, S., Das, A., Zhang, W., Lorenzo, J. M. A comprehensive review on antioxidant dietary fibre enriched meat-based functional foods. *Trends in Food Science & Technology*, 2020, 99, 323–336.
36. Kaur, R., Gupta, T. B., Bronlund, J., Kaur, L. The potential of rosemary as a functional ingredient for meat products – a review. *Food Reviews International*, 2021, 1–21.
37. Дунда С. П., Тарануха А. В. Формування альтернативних стратегій підприємства методом динамічного SWOT-аналізу. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2021. Т. 27, № 6. С. 65–72.
38. Кузьмінський С. В. Ключові особливості формування стратегії розвитку підприємств харчової промисловості. *European Scientific Congress: Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference (Madrid, Spain, 12–14 June 2023)*. Madrid: Barca Academy Publishing, 2023. С. 369–372.
39. Михайленко О. В., Скоморохова С. Ю. Аналіз стратегічного розвитку підприємств харчової промисловості. *Проблеми управління підприємствами в сучасних умовах: матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23–24 квітня 2025 р.)*. Київ : Національний університет харчових технологій, 2025. С. 91–93
40. Ощипок І. М., Бліщ Р. О. Передумови ефективного розвитку підприємств харчової промисловості. *Підприємництво і торгівля*, 2021, № 29, С. 41–47.
41. Майстренко В. В., Лях Ю. М., Євтушенко О. В., Демчук Г. В. Аналіз стану безпеки працюючих у харчовій промисловості. *Харчова промисловість*. 2019. № 25. С. 133–140.

42. Олійник Ю. О., Романів А. С., Параняк Н. М. Домедична психологічна допомога в умовах війни. *Габітус*. 2022. № 37. С. 174–179.
43. Челябієва В. М., Костенко І. А. Аналіз причин травматизму у харчовій галузі. *Таврійський науковий вісник*. 2022. № 4. С. 110–116.
44. Хінальська Т. Р. Проблеми забезпечення безпеки праці працівників харчової промисловості. Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 2–3 червня 2022 р.). Львів : Вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022. С. 361–362.
45. Харенко Д., Дишкантюк Ю., Осипова Л. Управління охороною праці в ресторанному бізнесі та харчовій промисловості. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71.
46. Люльченко В. Формування технічної компетентності у майбутнього фахівця харчової галузі. Актуальні проблеми професійної та технологічної освіти: досвід та перспективи : зб. матеріалів X Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 21 листопада 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини ; за ред. С. І. Ткачука. Умань : Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2023. С. 112–115.
47. Новак М. С., Харкянен О. В. Автоматизація процесу валідації методів визначення теплових показників вогнезахисних покривів на конструкціях будівель харчової промисловості. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2024. Т. 30, № 3. С. 7–21.
48. Іванова О. В., Ювченко Н. М. Безпека життєдіяльності та основи охорони праці : конспект лекцій. Одеса : Одеський державний екологічний університет, 2024. 188 с.